

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

A ul IV
N-rele
49 ș 50

Cultura, cultura va scăpa pe Români și cultura
numai națională poate fi. A. Papiu Ilarianu

Numărul

CLUJ, DUMINECĂ 11 și 18 Decembrie 1927

Lei 20

CUPRINSUL

POLITICA EXTERNĂ: Reorganizarea ministerului de afaceri str. ine	N. Dașcovici
PROBLEME SOCIALE: Bizantinism	St. Bezdechi
PROGRESE ȘTIINȚIFICE: Dacia	C. Daicu
FIGURI REPREZENTATIVE: Al. Papiu-Ilarian	Dr. Coriolan Suci
Episcopul Roman Ciorogariu	Ion Clopoțel
ACTUALITĂȚI: Triumful adevărului	Horia Trandafir
PROBLEME ECONOMICE: Politica cerealelor (urmare și sfârșit)	Lucian Bolcaș
CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE: Cronica dramatică: Comedia fericirii	Liviu Rusu
Cărți, reviste, ziare: Legea românească. — I. Huskova-Flajshansova, Rumunști prosaikové.	
Conferințe: Prof. Ch. U. Clark: 1. Politica în Statele Unite; 2. Viața universitară; 3. Viața intelectuală. — I. Agârbicanu: Forțele unirii.	Cronicar
SĂPTĂMÂNA ECONOMICĂ-FINANCIARĂ: Societatea de gaz metan. — Scumpetea. — Benzina sintetică. — Iar stabiliza- rea. — Ugirul și Tariful vamal. — Rachiul din vin. — Ciocniri de trenuri și fraude. — Petrolul românesc în Egipt. — Justiția Ardealului	Gh. Neculcea
FAPTE ȘI OBSERVAȚIUNI SĂPTĂMÂNALE: Pentru studenții din capitală. — Teatrul „Astrei” la Brașov. — Școală cu bucluc. — Rusia pentru dezarmare. — Tensiunea franco- italiană. — Sfârșitul lui Rasputin. — În Sovietul Azerbeidjan. — Redacționale. — Bibliografie	Red.

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: CLUJ, PIAȚA UNIREI No. 8, CALEA VICTORIEI No. 51

Abonamente: Pe un an 600 lei. Autorități și întreprinderi particulare 1000 lei. Funcționarii publici, preoții și învățătorii 500 lei. Pentru streinătate, abonamentele sunt îndoite. În America 10 dolari. Abonamentele se plătesc înainte, pe cel puțin o jumătate de an.

Cronica economică-financiară

Societatea de gaz metan. — Primii acționari ai fostei societăți maghiare de gaz metan (U. E. G.) au ajuns la înțelegere cu Societatea română cu participarea Statului care i-a luat locul, primind din partea Societății române suma de trei milioane franci elvețieni, adică peste o sută milioane lei.

Prin această tranșacție se atinge procesul intentat de către centrală soc. U. E. G. din Budapesta la Tribunalul Arbitrar dela Paris, și care urma să se judece în Febr.

Scumpetea. — Sărăcia noastră rezultată din scumpetea vieții o avem în ochi la tot pasul, ruina noastră și a tot ce ne înconjoară e evidentă.

Această sărăcie are și o expresie matematică, pe care o pot judeca și străinii, și cei bogați care nu pot înțelege suferința celor ce n'au.

În fiecare lună se publică, din bunăvoința unui mare ziar economic „Argus”, — zicem din bunăvoința unui ziar fiindcă pentru acest lucru ar trebui îndatorat un organ oficial, — numărul indice al scumpetei vieții.

Acest indice se urecă, în chip fatal, din lună în lună, și a ajuns în luna Noemvrie la 5279, adică la o scumpete de 52.79 ori mai mare ca cea din August 1916 când a intrat România în războiu.

Viața s'a scumtit peste toate posibilitățile.

Și deși numărul indice calculat de „Argus” se întempeiază pe ce nu se obține în comerțul de detaliu și numai pentru anumite mărfuri, totuși situația e disperată fiindcă un leu aur prețuște astăzi 32.5 lei hârtic, deci valoarea leului s'a urcat numai de 32.5 ori pe când prețul mijlociilor de consum s'a urcat de 52.79 ori, dar la multe mărfuri prețurile s'au urcat de 80—90—100 și peste 100 ori prețurile din 1916.

Câți din noi câștigă de 50 ori ce câștiga în 1916? Iar dintre salariați, câte funcționari sunt plătite cu de 50 ori ce erau plătite în 1916?

Aici e dovada cumplită ruini materiale și, am zice, și morale.

Benzina sintetică. — Țările cu bogății petrolifere se credeau stăpâne a pieței mondiale și posesoare a unor bogății a căror preț va fi totdeauna cântărit cu aur. E drept benzina necesară astăzi tuturor motoarelor, este indispensabilă vieții economice de astăzi și toate țările fără zăcăminte de petrol sunt tributare țărilor petrolifere.

Între aceste binecuvântate țări era și România. Concurată de America, de Rusia, de Polonia, încă mai putea spera că țiteiul ei ce țighește cu putere din pământ, va aduce multă vreme aur în țară.

Mintea născocitoare a oamenilor în lipsă totdeauna face minuni. În Germania chimistii au descoperit fabricarea benzinei pe cale sintetică. Uzinele Lenna ale firmei I. G. Farbenindustrie fabrică într'una acest produs prețios. Producția ei e din ce în ce mai mare și de sigur se vor face și alte uzine. În curând Germania își va putea fabrica singură benzina de care are trebuință, și va deveni de sigur și țară exportatoare.

Astăzi prețul benzinei sintetice, la începutul fabricării sale, este egal cu acel al benzinei naturale. Ce va fi mâine?

Iar stabilizarea. — Anunțată în străinătate,

negată, apoi aruncată iar ca un balsam de speranță chiar cu detaliu că ar fi studiată la Banca Națională căruia Statul i-a sporit cota vărsămintelor sale anuale din datorie, în sfârșit, iar negată în expozele făcut presei de către d. V. Brătianu, stabilizarea a ajuns ca balsmul cu cocșul roșu.

Leul de rău de bine e stabilizat de fapt la 3.20 centime. Nu e însă asigurată această stabilizare. Măine leul poate să urce nebunește, sau să scadă vertiginos. Leul român este un animal pe care nimeni nu-l stăpânește. Și dacă el nu e periculos, este că sărăcia noastră îl ține atât de costeliv, atât de nemâncat, încât nu mai e în stare să facă rău, dar nici bine.

Lipsa de numerar este atât de cumplită, sărăcia și lipsa este atât de mare, încât, consumul redus, am ajuns în halul importului Bulgariei. Importăm foarte puțin. A stabiliza leul prin paralizarea vieții economice este o nerozie.

D. Vintilă Brătianu e cu gândul tot la o revalorizare. Și dacă vorbește între prieteni și de stabilizare se gândește la un curs urcat. E chestia câștigului băncilor liberale, indiferent dacă întreprinderile industriale, agricole sau de construcție se ruinează.

Stabilizarea atât de dorită de lumea noastră economică nu va fi făcută de acest guvern.

Ugirul și Tariful vamal. — Presupunem, și de ce n'am presupune că Tariful Vamal sub guvernul Averescu a fost făcut în perfectă bună credință și nimeni n'a plătit nicăieri pentru urcarea taxelor vamale la un articol sau altul. Totuși Ugir care a intervenit și a influențat la alcătuirea acestui act, rămâne vinovat de scumpirea vieții în chip inutil și de crearea de câștiguri oeroase industriilor lipsite de viabilitate.

Nu vom discuta prea mult chestiunea Vom da un exemplu, și ca acesta sunt mii.

Un chilogram de bumbac costă 180 lei, iar un chilogram de pânză costă, în fabricele românești, oerote de un tarif vamal scandalos, 1200 lei. În loc deci ca un chilogram de pânză să coste, cum costă în toată lumea, în fabricație cinstită, 360 lei, costă de 3.33 ori mai mult.

Prețurile de cost pe care le-au arătat fabricanții noștri la Ministerul de finanțe sau sunt adevărate și admise dovedește, că industria noastră e incapabilă, sau nu sunt adevărate și atunci țara e, pur și simplu, jăfuită de industrie cu concursul Statului.

Industria, de sigur, trăește tot atât de greu astăzi ca și toate celelalte întreprinderi, însă această situație a ei vine din politica economică a dlui Vintilă Brătianu, care a pauperizat și nimicit totul, și nu trebuie să-și caute salvarea într'un tarif vamal spoliator, ci într'o mare mișcare și presiune pentru schimbarea acelei politici.

Rachiul din vin. — Prin legea pentru reprimirea fraudelor în prepararea și comerțul de băuturi alcoolice se apără vinul de concurența celorlalte băuturi alcoolice. Dar legea nu poate opri fabricarea rachiului din vin, și atunci se pun stăvile pentru combaterea fraudelor: 1. Cazanele trebuie să aibă aparate de control oricine ar fierbe la ele, proprietari sau nu; 2. Rachiul destilat să nu aibă țărnie mai mare de 30 grade.

Dacă tot rachiul ar fi redus la 30 grade țărnie, și tot alcoolul otrăvitor de 70 și 90 grade ar fi oprit la vânzare în crășme sau

băcăniul pentru consumație, atunci am putea spune că am pășit pe calea combaterii alcoolismului.

Taxe fiscale pe grad, sau monopolul alcoolului, precum și prohibirea dintr'odată cum a făcut-o Statele-Unite ale Americii, nu duc niciodată la scop.

Ciocniri de trenuri și fraude. — Toate gazetele își alimentează coloanele din singurele aceste veșnice subiecte de actualitate. Este iocoana cea mai clară a stărilor dela noi și simbolul vieții noastre publice de după războiu. Desorganizare și demoralizare în întreaga viață de Stat.

Și această stare va dura atâta vreme cât pentru ciocniri de trenuri nu vor fi pedepsiți decât acarii, iar pentru fraude, acei care n'au știut să-și asocieze în operațiile lor dacă nu un partid politic, cel puțin un șir întreg de superiori. Cine nu vede că marii din fruntea administrației căilor ferate, sub ochii căroră merge totul la ruină, nu sunt trași niciodată la răspundere? Cine nu vede că rând pe rând marii defraudatori, după un stagiul de prevenție prin închisori, în care timp s'a lucrat în favoarea lor, sunt liberați ca martiri și persecutați politici?

Petrolul românesc în Egipt. — Se pare că pe piața egipteană petrolul nostru a început să bată petrolul rusesc și cel american.

De unde în 1925 România exportase în Egipt petrol în vrac 72 mii tone și în bidoane 2355 lazi față de 133018 tone petrol în vrac câte exportase în Egipt, Rusia și 4589 lazi câte exportase America, în 1926 România a exportat 141606 tone petrol în vrac și 1088 lazi față de 110481 tone și 19 tone petrol în vrac exportate respectiv de Rusia și America, și 13623 lazi americane, iar în 1927 România a exportat 57180 tone petrol în vrac și 8136 lazi, față de 56349 tone și 5549 tone petrol în vrac exportate respectiv de Rusia și America și nici o ladă exportantă de aceleași țări.

Dar dacă în petrol avem un avantaj relativ în benzină, avem un avantaj absolut. În 1925 am exportat 13887 tone, în 1926 24265 tone, în 1927 9361. Deosebit de aceasta peste 2500 lazi de benzină. Valoarea exportului nostru în benzină în ultimii trei ani trece de 600.000 lire sterline, pe când a Americii nu întrece 38.000 lire, iar a celorlalte țări la un loc atinge 4000 lire.

Justiția Ardealului. — Pentru întreținerea judecătorilor lipsite și de registru și de formulare, și de cerneală, și de penițe, și chiar de funcționari, advocații și unii înpricinați în chip cu totul benevol, plăteau taxe în afară de cele prevăzute de legi și regulamente. Era o jertfă „regionalistă” pentru îndreptarea unui rău mare rezultat din sistemul de guvernământ „patriotic-centralist”. Din aceste taxe s'a cumpărat și o tipografie la Cluj — tipografia Cărtii funduare — care aduce un mare sprijin justiției și culturii.

D. Stelian Popescu, cunoscutul jurist și om integru, Ministrul nostru de justiție a găsit că aceste taxe nu sunt legale și oamenii nu pot să-și facă bine singuri. Justiția ardeleană va merge mai prost ca înainte, spre marea cinste a popoului român. Iar tipografia cărții funduare foarte bine instalată condusă va fi strămutată la București — gurele rele zic la „Univer-sul” — pentru pedepsirea acelor care au putut face un act de bună gospodărie.

Gh. Neucelce.

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SAPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Editor și redactor-șef:
Ion Clopoșel

Redacția și Administrația:
CLUJ, { Calea Victoriei 51. Telefon 308
 { Piața Unirii No. 8.
Duminică, 11 și 18 Decembrie 1927

Anul IV N-rele 49-50
Numărul: Lei 20

Reorganizarea ministerului de afaceri streine

Transformările întâmplătoare în omniere, cu ocazia marelui război și ca o consecință de neînălțurat a lui, au revoluționat mentalitatea oamenilor după cum au sdruncinat din temelii vechile instituții. Pretutindeni, sforțările de adaptare la noile condiții de viață națională și internațională se fac cu o înverșunare mereu sporită pentru că de graba și rapiditatea înfăptuirilor atarnă însăși succesul urmărit de fiecare. Am putea spune fără exagerare că războiul încheiat pe câmpurile de bătălie și cu mijloacele distructive perfecționate, se continuă, cu mai multă furie de data aceasta, pe câmpul luptelor de concurență pacifică și prin mijloace constructive absolut noi sau numai perfecționate.

Viața fiind o continuă luptă de fiecare zi și de fiecare ceas, între cei mai vrednici și mai iscușiți, locul la banchetul vieții internaționale se îngustează mereu pentru cei cari nu se grăbesc, fie din lene, fie din nepricepere, fie din lipsa unor directive precise de urmat.

Iată de ce trebuie să repetăm un adevăr foarte simplu: nu ne putem culca pe laurii biruinții finale în războiul unității naționale! Dimpotrivă, biruința aceasta ne impune sarcini și răspunderi cel puțin îndoite căci trebuie să ținem pasul cu ceilalți, biruitori alături de noi, în graba lor de ridicare, și mai ales să păstrăm distanța câștigată față de învinși pentru a le impune, fără mijloace violente, deferența și respectul cuvenite drepturilor noastre.

Adevăruri foarte simple, elementare, pe care, însă, din nenorocire avem mereu prilejul să le vedem nesocotite în practica vieții noastre de Stat, materialmente sporit și cu alt prestigiu, dar și cu mult mai grele îndatoriri în comunitatea internațională.

Iată pentru ce vom spune că proec-

tu d-lui N. Titulescu, ministrul nostru de afaceri streine, de a revizui organizarea actuală a departamentului său, ni-se pare una din reformele cele mai urgente și de cea mai mare utilitate națională. Fără exagerare urgența și utilitatea aceasta nu poate fi comparabilă decât cu înzestrarea armatei pentru apărarea națională. Desigur, organizarea căilor ferate și a comunicațiilor în genere, dezvoltarea culturii, stimularea vieții economice-financiare, consolidarea justiției, etc. sunt reforme de urgență netăgăduită, — dar ele n'ar putea da toate roadele necesare fără garanția preventivă a siguranței țării pe care ne-o pot asigura o armată puternică și o diplomație vigilentă.

Și astăzi ca și înainte de marele război armata și diplomația națională constituiesc cei doi poli ai axei siguranței Statelor.

Diplomații noștri și propagandă

Cititorul a înțeles îndată despre ce poate fi vorba în preocupările ministerului de externe.

Sunt asaltați sistematic, din ce în ce mai violent și mai frecvent, de dușmanii noștri, prin atacuri directe sau piezișe, de propagandă anti-românească în opinia internațională.

Scopul acestor atacuri este să creze în conștiința internațională convingerea că opera tratatelor dela 1919—1920 nu concordă cu scopurile de pace și înțelegere frățească între popoare, cel puțin în aceste părți ale vechiului continent unde trăim noi. Alături de atacul general împotriva tuturor tratatelor păcii generale pe care-l suportăm cot la cot cu foștii noștri aliați, se desfășoară, însă, acțiuni ofensive locale și limitate, mai puternice și mai bine conduse împotriva unora dintre beneficiarii ordinii stabilite la 1919. Printre aceștia figurează în prima linie Ro-

mânia ca țara mai lesne de atacat, fie că este mai puțin capabilă de rezistență în răspunsuri, fie că ei socotesc mai neîntemeiată decât a altora situația noastră actuală. Se știe că în marile acțiuni ofensive militare o regulă elementară impune să dai lovitura mare pe punctele de minimă rezistență.

Din nenorocire s'ar părea că răspunsul trebuie să fie afirmativ, — de aceea se explică preocuparea actuală a ministrului de externe.

Vina diplomației noastre?

Dacă problema apare așa, prima încheiere cu privire la răspunderile pentru situația de astăzi s'ar îndrepta împotriva corpului nostru diplomatic.

Dela început, însă, trebuie să înlăturăm o asemenea acuzație aruncată în bloc unui întreg corp de slujitori devotați și distinși ai Statului.

Țin să fac din primul moment această observație tocmai pentru că într'altă împrejurare, am avut regretul să constat greșita interpretare ce s'a dat unui articol apărut în „Societatea de mâine”¹⁾

Grupul de colaboratori din jurul acestei reviste n'a înțeles niciodată critica pentru critică, în scop distructiv — ci, dimpotrivă, o critică obiectivă și constructivă.

Iată pentru ce ne vom îngădui să formulăm unele păreri care, desigur, intră în vederile dlui ministru de externe și trebuie să fie adoptate de oricine s'ar instala mai târziu la acel departament:

1. Nu poate fi permis ca în personalul unei legații românești dintr'o capitală streină să nu se afle nimeni care să cunoască limba țării respective.

Evident, diplomații ca și toți intelectualii noștri în genere știu francezește, deci limba obișnuit diplomati-

¹⁾ Vezi anul II, No. 14.

că, — mai rar alte limbi. Cu atâta, însă, nu putem face mare lucru în țările unde limba franceză este puțin răspândită!

Dar admitând chiar că membrii legațiilor noastre, ori unde s'ar găsi ei în lume, se pot înțelege cu organele Statului respectiv în limba franceză, — ni-i permis oare și 'i conform cu interesele României ca personalul nostru diplomatic să nu poată lua contact, direct și imediat, cu țara unde se găsește prin limba națională locală?

Și când spunem *nimeni* dintr'o legatie nu înțelegem cuvântul în sens absolut: oricând se poate angaja un interpret cu leafă dintre localnici sau ceva personal, mărunț de serviciu. Mă gândesc însă, la titularii legațiilor, la miniștrii plenipotențiar și personalul imediat ajutător de consilieri, secretari și atașați de legatie, la atașatul militar, la cel comercial, în sfârșit la toată lumea dintr'o legatie românească așezată cu mari sacrificii bănești într'o țară străină ca să simtă, să audă, să vadă, să citească, să controleze, să fie în permanență un organism viu și senzibil de informare și documentare a guvernului dela București.

Căci astăzi, după războiu, rolul diplomației și al diplomaților s'a lărgit peste orice așteptări debordând cabinetul bine capitonat de altă dată și cadrul prea îngust al saloanelor închise pentru a scobori în stradă, și în arena publică, a pătrunde în redacțiile de ziare, în bioururile de bancă și ale oamenilor de afaceri, în cercurile sociale largi, pretutindeni, în sfârșit, unde pulsează viața popoarelor și se elaborează zi cu zi, aproape ceas cu ceas, directivele politice interne și externe a Statelor, atitudinile, apropierile sau învrăjbirile.

Evident că pentru a înțelege o țară, pentru a-i ghici adevăratele sentimente și a-i prevedea la nevoie atitudinea față de țara noastră, nu-i de ajuns să-i cunoști numai limba, ci trebuie să-i pătrunzi spiritul, mentalitatea și tradițiile în literatura, arta, politica și economia ei printr'un studiu răbdător și îndelungat.

Când acestea sunt adevăruri elementare pentru organizarea diplomației noastre, ce am putea spune despre legatia noastră din capitala unei mari puteri europene al cărei titular nu cunoaște limba țării respective deși îi vorba de o limbă cu întrebuințare internațională ca și franceza sau engleza? Să ne mai mirăm că același ministru a trebuit să-și rotească discursul în momentul prezențării scrisorii sale de acreditare, pe lângă șeful de Stat respectiv, în limba română fiindcă franceza fusese scoasă din protocolul oficial al țării în raporturile cu Statele care nu sunt de limbă franceză?

Sau să pomenim de cazul unei alte legatii dintr'o capitală a foștilor inamici unde nimeni nu știa limba țării și, astfel, personalul nostru, inclusiv atașatul militar local, nu vedeau și nu înțelegeau sub nasul lor cum se călcau prevederile de dezarmare din tratatele păcii până în ziua când, din întâmplare, a trecut pe acolo un ofițer al armatei noastre cunoscător al limbei locale și care a aflat imediat ce nu puteau afla slujitorii țării anume plățiți pentru treaba aceasta?

Intr'o altă legatie a foștilor inamici de asemeni nu se găsește azi decât un biet singur funcționar inferior, cancelarul din consulat, care știe limba țării.

Când este vorba de știința limbei respective să n'o confundăm cu îndrugarea câtorva vorbe strict necesare la restaurant ori în tramvai...

Poziții în oricare legatie străină din capitala noastră și veți rămâne mirați, în majoritatea cazurilor, de cunoștința limbei românești, deși nu este vorba de vre-o limbă cu întrebuințare internațională.

Dacă alții învață limba română, aici la noi sau vin chiar cu ea studiată de acasă, oare legațiile noastre să nu poată face la fel?

Iată, deci, nevoia de a organiza învățământul limbilor tuturor țărilor cu care avem legături diplomatice sau cel puțin de a obliga personalul diplomatic să cunoască dinainte limba țării unde va avea să facă serviciu. La nevoie, în cazuri excepționale, s'ar putea acorda și un termen scurt diplomaților trimiși într'o capitală străină ca să învețe acolo bine limba țării. Apoi, grupând pe țări și limbi serviciul central din ministerul de externe, va trebui să ne organizăm la București așa fel încât, prin mișcarea personalului, să avem în permanență la dispoziția guvernului oameni cunoscând bine limba tuturor țărilor cu care avem raporturi diplomatice.

2. Nu poate fi admisibil ca în personalul adesea prea numeros al legațiilor noastre din capitalele atracțioase să nu avem în permanență oameni capabili a studia orice chestie și a face imediat consiliului de miniștri sau unui anumit ministru un raport serios menit să ne cruțe, pe viitor, de visipa misiunilor și misionarilor în străinătate, pe banii Statului, cu rost sau fără rost pentru toate fleacurile.

Când cheltuim atâta cu întreținerea unui corp diplomatic select, ce rost au mulți din misionarii farnienți plătiți cu diurne grase și alte suplimente de reprezentare? Evident sunt și misiuni absolute necesare, dar astăzi se abuzează, adesea, în dauna corpului diplomatic prin confuzii de atribuțiuni.

3. Nu poate fi, în sfârșit, admisibil ca o legatie românească să nu se aplece în măsură de a da imediat referințe,

informații și chiar documentare asupra celor mai importante probleme naționale și de Stat oricărui cetățean din țara respectivă care s'ar interesa de România și poporul român, fie pe cercetări științifice, fie pentru verifi carea unor date eronate asupra noastră răspândite de inamici. Asupra acestui din urmă punct întreaga legatie națională dintr'o capitală străină ar trebui făcută solidă responsabilă, dela cel mai mare până la cel mai mic, pentru neglijență și lipsă de datorie când răutăți evident tendențioase la adresa României planează în atmosfera țării respective fără cel mai mic gest din partea oficialității românești. Căci aceea ce este o datorie elementară pentru orice român aflat în străinătate, de a veghea mereu împotriva defăimărilor țării, nu poate înceta de a fi obligație formală și legală pentru membrul unei legatii române.

Evident că un material documentar și informativ ar trebui treptat și în serie pregătit din țară, prin oficiul central al ministerului de externe, cu colaborarea tuturor oamenilor de specialitate și a departamentelor respective pentru fiecare problemă în parte.

Munca grea și costisitoare, la început, s'ar ușura cu timpul prin pregătirea unui material suficient urmând ca, apoi, el să fie numai ținut la curent și, eventual, completat cu noile probleme care vin în cadrul actualității.

Atașatii de presă

În cadrul organizării celei noi, instituția atașatilor de presă trebuie să-și capete toată așezarea, absolut necesară dacă-i pusă pe baze serioase.

Fiindcă după pilda altor țări s'a simțit nevoia unor atașați de presă, alături de atașatii militari și economici, să se meargă pe calea specializării și a competenței.

Cine ar putea concepe numirea unui atașat militar din afară de carieră?

Atașatii economici, la rândul lor, cu oarecare mici excepții, sunt și ei numiți dintre oamenii cu o pregătire specială.

De ce s'ar crede că poate fi oricând atașat de presă, adică un atașat special, fără să aibă nici o idee despre instituția presei și metodele ei de lucru, când din întâmplare cel numit nu este prea bun ca simplu atașat ne specializat, adică „de legatie”?

Ca să nu se creadă că fac un simplu joc de cuvinte voi preciza că până acum, atașatii de presă sunt simpli diurniști, neavansabili și neincadrați în corpul diplomatic și fără să alcătuiască un „corp” aparte, de unde lesne se poate naște întrebarea de ce unul din „carieră” să nu se mească a fi trecut „atașat de presă”.

Câteva elemente bune au fost ră

pite presei pentru serviciul de atașati tocmai în perioada de criză a ziaristicii românești, dar în loc să se profite repede de aceste împrejurări, favorabile pentru serviciile de Stat nu s'a făcut nimic temeinic în decurs de câțiva ani. Astfel nu va fi de mirare dacă organizarea întârziată a corpului n'ar mai atrage în viitor elemente bune din presă tocmai din cauza decepției înaltașilor.

O verificare serioasă a rezultatelor de până acum ar trebui să grăbească stabilirea prin lege a unui statut special al atașatilor de presă, ținându-se socoteală de dezideratele profesionale exprimate la congresul presei române din 1922, la conferințele Micii Antante a presei și la congresele presei latine.

Prezența unor atașati de presă cunoscați ai profesiei poate fi foarte utilă pe lângă titularii legațiilor noastre

tre spre a-i ține în contact cu presa țatilor respective și a creia curentul necesar de simpatie prin servicii inteligent făcute. Mă gândesc la campania care s'a dus, anii trecuți, contra ministrului nostru din capitala unei mari puteri prietene din pricina unei surprinzătoare lipse de tact tocmai la adresa celui ziar care, pentru motive de politică internă, sprijinise cu o căldură deosebită tema română, împotriva celei rusești, pe așa zisa chestiune a Basarabiei.

Iată de ce și asupra acestui punct important ne permitem a stărui pe lângă d. ministru de afaceri streine să dea atenția necesară în credința că, înțelegător desăvârșit al problemei propagandei, va ști să-i dea întreaga deslegare odată cu reorganizarea corpului nostru diplomatic.

N. Dașcovici

PROBLEME SOCIALE

Bizantinism

Cuvintele, ca și oamenii, au soarta lor pînă de înălțări și de scăderi. Bizanțului, care pe vremuri era un locaș râvnit al gloriei, o metropolă a culturii lumii, a ajuns mai târziu să fie simbolul decadenței, corupției, intrigei și sperjurului. Cetatea, dela ai cărei pantocratori își cereau recunoașterea lor eraii Apusului, și dela care chiar un Carol eel Mare a așteptat atîta vreme confirmarea titlului său de „împărat”, se va fi ridicat de bună seamă la această supremă onoare, pe temeinic unor solide și legitime virtuți militare, politice și morale. Și totuși, cu timpul, orașul întemeiat de Constantin eel Mare a decăzut pînă la gradul de emblemă a slăbiciunii care se susține prin șiretlenie josnică, lipsită de orice scrupul. „Bizantinismul” a devenit quintesența a tot ceia ce e mai rău, mai infam în domeniul politicii și al diplomației. E un cuvânt foarte la modă mai ales acum în ultimul timp și mai ales în nouile provincii alipite de vechiul Regat. Politică bizanțină, maniere bizanține, trucuri bizantine sunt expresii ce revin foarte des mai ales sub pana politicianilor de Ardeal, când e vorba să caracterizeze pe eei din vechiul Regat și în special pe eei liberali. Toată lumea are o idee vagă de semnificația acestui termen, dar puțini îi pricep accepțiunea sa proprie. În definitiv politica, cu toate frumoasele desiderate ale filosofilor, începînd dela Platon, nu s'a confundat niciodată cu morala. A mers foarte deseori alături și de multe ori împotriva ei. Așa că, la urma urmei, orice politică, orice diplomatie a fost, este și va fi — mai mult sau mai puțin — bizantină. Ceia ce caracterizează „bizantinismul” sînt anumite trăsături specifice cari se întîlnesc mai ales și mai des în istoria marelui împărați cu capitala pe

malurile Bosforului.

Ar trebui, firește, să puricăm întreaga istorie bizantină ca să sublimăm aceste trăsături pentru a le reliefa, strînge și sistematiza în chip științific. Dar ambiția noastră nu merge așa departe. Și apoi mi-e și teamă — drept să spun — ca nu cumva diferiții candidați la politică să nu afle în expunerea mea o sursă de rele învățăminte, pe care și așa le găsesc destul de îmbelșugat în apucăturile contemporanilor și predecesorilor lor.

Bizantinul, în genere, nu e feroce cu dușmanul său politic sau cu competitorul său. El se mărginește să-l facă inapt, lăsându-i viața. Seria nesfârșită de orbiri și odugdriiri a diverșilor pretendenți care dă o indicație în această privință. Se va obiecta, poate, că această pedeapsă e de fapt mai crudă chiar decât moartea. Poate că da; nu însă după părerea lor. Nu e mai puțin adevărat că cruzimea nu a lipsit nici din istoria Bizanțului. Împărăteasa Irena, ateniana care cu atîta tenacitate s'a străduit să readucă cultul iconelor în vechia lui cinste, nu s'a eodit să dea ordin să fie orbit chiar fiul său, nefericitul Constantin. Andronic Comnenul, genialul și în acelaș timp sinistrul Sulla al operii sale, a ucis căinește pe frumoasa Maria, soția binefăcătorului său și vărului său, împăratul Manuel, pentru că mai târziu să procedeze la fel și cu tânărul Alexe, pupilul său și fiul lui Manuel, cu toate că, nu puțin înainte, jurase cu Sfintele Daruri în mână, că va respecta viața successorului legitim al marelui Manuel, ba chiar că e gata să moară pentru el. Ingenozitatea cu rău și cinismul satanic al acestui monstru de geniu le recomandăm ca modele desăvârșite în genul lor, tuturor acelor cari vor să ia lecții de „bizan-

tinism”. Ei dar, ingratitudea și cruzimea — aceasta din urmă sub o formă mult mai accentuată aiurea — au fost peste tot fenomene frecvente în viața politică; ele nu constituiesc ceva specific Bizanțului. Caracteristica acestuia e însă frecvența lipsei de caracter la oamenii politici, dela eei mai de jos pînă la împărați, lingușirea, intriga, nerecunoștința, calomnia și cinismul. Cu cât ne apropiem de căderea Constantinopolului, aceste cusururi — devenite acum naționale la Bizanț — se întîlnesc pe o scară tot mai întinsă. Și ceia ce e mai interesant, profund interesant — e faptul că se cristalizase oarecum în spirite convingerea că spre a „ajunge”, ceva sau cineva, spre „a parveni”, trebuie să fii un vas de răutate, să întrunești în o cât mai mare măsură toate aceste scăderi morale cari fac din om o perfectă canalie. Dar un mic document al timpului concretizează în chipul cel mai plastic și convingerea și observația de mai sus, că adică — repet — trebuia să fii o canalie spre a ajunge „ceva”. Eustațiu, prelatul Tesaloniceului (sf. sec. XII) povestește undeva următoarea scenă: Teodor Mavrozomis, senior din Peloponez, cu toate că era un om ale cărui fapte meritau orice pedeapsă, ajunsese la mare vază și la mari slujbe în timpul chiar al împăratului Manuel. Intr'o bună zi — împăratul se afla în expediție — un rival al lui Teodor, anume Ștefan Aghiohristoforitul (despre care cronicarul spune că mai cu drept s'ar fi numit *Antihristoforitul*, căci atîta era de ticălos) apropiindu-se de ușa cortului împărătese, unde stau strînși toți mai marii din suita lui Manuel, a început, plin de ciudă, să strige în anzul tuturor, că el, nu pricepe cum cutare și cutare, ca Mavrozomis și alții, deși nu sunt canalii desăvârșite, au ajuns la mai mari onoruri și slujbe, pe când el, Aghiohristoforitul¹⁾ deși e un „hău de răutate” și un desăvârșit ticălos, e nesocotit și neavansat.

Asta se numește Bizantinism!

Oare cu atîtea secole mai înainte celebrul comic, Aristofan, în piesa lui, Norii, în scena în care Dreptul, răpus de argumentele Nedreptului, se hotărăște și el să treacă în tabăra acestuia din urmă, nu dovedise acelaș lucru?

Duplicitatea și cinismul sunt iar două trăsături de căpetenie ale bizantinismului. Exemple de acest fel ne oferă destule istoria imperiului de răsărit, dar poate cel mai viu din toate e întreaga viață a vestitului Psellos, prințul filosofilor și totodată cel mai abject vulpoi al tuturor vremilor. Dar atitudinea atîtor clerici, cu patriarhii în frunte? Putem să ne mirăm îndeajuns de atitudinea pe care a avut-o însuș marele patriarh Fotios față de diverșii împărați în timpul cărora a păstorit? Dar ținuta, mieroasă și linguitoare

¹⁾ Ștefan Aghiohristoforitul a fost cunoscut „după justa lui valoare” mai ales de nelegiuitul Andronic, care a făcut din el instrumentul tuturor infamiilor și crimelor sale. Atât e de adevărat că afinitățile se atrag și se recunosc!

a aceluiași față de Mihail al III, care îl batjocurea cu cele mai triviale epitețe, fără ca el să reacționeze? Cât de departe suntem de eroismul unui Ion Chrysotom care știa să înfrunte cu atâta mândrie pe împărații neligitimi?

E surprinzător că tocmai clerul din această epocă o să ne furnizeze cele mai tipice și mai josnice dovezi de duplicitate celesiastică. Bardas, cancelarul lui Mihail al treilea, se vede că-l cunoștea bine pe prelații imperiului, când le-a jucat farsa pe care o vom povesti mai jos.

Era vorba să se aleagă un nou patriarh după rămânerea vacantă a sfântului scaun în 857. Fiecare partidă clericală își avea candidatul ei. Bardas, care de data asta se vede că a avut un ochi sigur, se oprișe la Fotios. Dar acesta era mirean și canoanele interziceau accesul lui la marile rang bisericesc. Pretendenții erau mulți, dar nimeni nu vrea să audă de învățatul Fotios. Atunci cancelarul făgădui între patru ochi tronul patriarhal, pe rând, fiecărui episcop candidat, cu condiția ca atunci când împăratul — Mihail III — îi va oferi această demnitate, fiecare să refuze de ochii lumii. Candidații, fiecare sigur că el e alesul, se bucurau așteptând ziua convocării, fără să știe fi-rește, nimic unul de promisiunea făcută celuilalt. În ziua hotărâtă, ei căzură într'adevăr în cursă. Împăratul, cu iscusință călăuzit de Bardas, primi ad-lit-teram refuzul fiecăruia, spunând că va a-viza, și în lipsă de alt candidat, alese pe Fotios. Prea sfinții părinți, zăpăciți, ne-având timp să se concerteze și neavând încotro aleseră pe Fotios, cu toată indignarea lor, când au văzut cât de amarnic au fost jucați.

Asta se chiamă Bizantinism!

Iată acum: O probă de cinism imperial la Bizanț. Leon al 6-lea — contimporan cu Fotios — dădu la începutul domniei sale o „nuvelă” — a 91 — prin care interzicea traiul cu o concubină „ca fiind o batjocură nu numai a credinței, ci și a naturii”. El călcă cel dintâi această lege a sa, trăind în relație, pe când trăia încă soția sa, ca o anume Zoe, care-și ucisese bărbatul. Mai târziu ridică pe această curtezană, cu toată opunerea diferiților patriarhi, la rangul de împărăteasă, și, pentru că orice prelat îi refuzase să facă ceremonia de cuvântă spre a o lua ca soție, Leon însuși făcu în același timp pe mirele și pe propriu-i preot, celebrându-și singur cununia cu aleasa inimei lui.

Alt exemplu: Isaac Angelos, împăratul în timpul căruia s-a întâmplat revoluția valahilor, era un mare schimbător de patriarhi. După ce schimbă vre-o trei-patru la rând, îi veni poftă să suie în scaunul pe care-l cinștise un Ion Chrysotom, pe patriarhul Ierusalimului, Dositeos, pentru că pe vremuri, profetise lui Isaac, când acesta era încă un simplu particu-lar, că va ajunge împărat. Canoanele însă se opuneau acestui lucru.

Împăratul, ca să-și ajungă scopul, re-curge la următoarea stratagemă: Recurge la sprijinul înțeleptului Teodor Balsamon.

mare cunoscător al dreptului bisericesc și totodată patriarh al Antiohiei, spunân-du-i, că e păcat că el, o lumină a bisericei, să lăncezească într'un scaun așa de modest, și-l sfătuește în același timp ca să caute dacă nu cumva găsește în vechile canoane vre-o dispoziție care să-l autorize pe împărat să mute un patriarh dintr'un scaun în altul.

Balsamon era un ambițios și tronul patriarhiei din Constantinopol îl ispătea grozav. Se apucă deci cu o râvnă foarte explicabilă să cerceteze vechile ceasloave, să convoace conciliatele de arhieriei, să consulte în dreapta și în stânga, până când — în sfârșit — descoperi ceea ce dorea și într'un sinod local izbutește să facă a se vota un „tomos”, care îngăduia această schimbare și care fu — natural — confirmat și de împărat. Dar Balsamon rămase, spre marea lui ciudă, tot patriarh de Antiohia, iar la Constantinopol fu numit Dositeos, căci pentru el, — fără să vrea și fără să știe — se ostenise pri-copsitul Balsamon.

Asta e bizantinism!

Tot bizantinism a fost când șireata Eudocia, pentru a smulge patriarhului Ioan Xifilinos pergamentul prin care ea se obligase față de răposatul ei soț Constantin Duca (†1067), că nu se va mai mărita a doua oară, după moartea lui, pentru că astfel să nu știrbească dreptul la tron al fiilor lui Duca, promise înaltului prelat, că dacă-i restituie pergamentul cu pricina, va lua în căsătorie pe fratele lui, Bardas. Sedus de perspectiva de a avea pe împărăteasă cumnată, Xifilinos se lăsă tras pe sfoară, dar vicleana luă de bărbat pe viteazul general Diogenes Romanos.

Dar tot clerul era menit să ne lase cel mai elocvent document de ceiace va să zică bizantinism, în forma sa cea mai genuină. Romanos Lecapenos, dorind prin înfrângerea tuturor tradițiilor de până atunci să asigure fiului său minor, Teofilact, succesiunea la tronul patriarhiei, obligă pe patriarhul Trifon, înainte de a fi ales (928) să se lege că se va retrage din scaun lăsând locul lui Teofilact, în-dată ce acesta va ajunge la majorat. Dar mai târziu, temându-se ca nu cumva să se răzgândească patriarhul și să refuze de a demisiona la timpul potrivit, căută un mijloc să-l îndepărteze cât mai de grabă din scaun, pentru a netezi cât mai bine drumul fiului său. Și cum Trifon nici nu vrea să audă de așa ceva, iar împăratul nu avea nici un alt mijloc să-l caterisească, recurse la următorul mijloc, sugerat tot de un cleric.

Mitropolitul Chesareei, Teofan, om pentru care nimeni nu era sfânt, și care din pricina vieții lui desfrânate era numit „Porcul”, se însinuă ca prieten pe lângă patriarh și-i șopti că cei dela Curte ne-având alt mijloc să-l caterisească, pretind că patriarhul e analfabet și deci tot trebuie îndepărtat din scaun. Firește că pe Trifon îl cuprinsese o indignare fără margini. Perfidelul mitropolit îi sugera atunci ideea că cel mai bun pentru a da o dras-

tică desmintire detractorilor săi, era să se iscălească cu numele întreg pe o bucată de hârtie în fața sinodului convocat de urgență. Zis și făcut. Fără să mai aștepte, naivul patriarh scrisse imediat pe hârtie: „Trifon, din mila lui Dumnezeu arhiepiscop al Constantinopolului, al noiei Rome, și patriarh ecumenic” și trimise direct hârtia la Curte.

Atât aștepta Lecapenos, care, dedesubtul frumoasei iscălituri — manu-propria — puse să se scrie textul demisiei patriarhului, care în baza acestui act, semnat de el însuși fu caterisit.

Iată ce e bizantinismul!

Cine vrea să mai cunoască și alte pilde de acestea, n'are decât să zăbovească prin paginile cronicarilor bizantini. Lectura lor îi va oferi o serie infinită de cazuri, care mai de care interesante prin ineditul, varietatea și ingeniozitatea lor.

Cazuri de asemenea trageri pe sfoară, duplicități, prefăcătorie, lingușire, ingră-titudini grale se găsesc în istoria politică a tuturor țărilor. Mai începe îndoiială? Dar cazurile pe cari le întâlnim la Bizanț au totuși nota lor specifică. Un observa-tor atent, care e în același timp și un psi-holog, va putea scoate în relief acele trăsături ce formează caracteristicul perfidiei bizantine, care la urma urmei, e rudă bună cu aceea vestită *perfidia graeca* din istoria elinilor. Bizantinismul, chiar în corupția lui, în profunzimea lui decădere, în evertuarea lui de a se ingenia în rău, are o accentuată notă spirituală. E un produs al fantaziei și al spiritului. E — dacă vreți — mai artistic. Păstrează simțul formei până și în rău. Căci, în definitiv, din acea *stratagemă* celebră și eroică, prin care Temistocle câștigă victoria dela Salamina, se trag în linie directă toate *stratagemele* diabolice enumerate mai sus. Bizantinismul e fecund în resurse surprin-zătoare și interesant prin partea lui de invenție a spiritului. E o șiretănie cu atât mai periculoasă, cu cât e mai rafinată. La baza lui stă acea amoralitate estetică, ce te face să consideri minciuna — dacă nu superioară — cel puțin egală adevă-rului, atunci când ai nevoie de ea, fie în artă, fie în istorie, fie în viață. În compoziția ei intră și un grăunte din acea ironie fină pe care o întâlnim dela So-crate și Platon, până chiar la un Mihail al III-lea, contimporanul lui Fotie. Dar ironia aceasta, când e dublată de o anumită atitudine, se convertește în cinism desagregant al vieții. Dragostea de-min-ciună a făcut din greci cei mai noști și cei mai răi istoriei; ironia în viață, a-această autodesagregare, a făcut din ei la-mentabili politicieni, și, neseriozitatea lor i-a făcut sclavi și romanilor realisti și iubitori de adevăr, oameni cari după pă-rerea elenilor erau „slabi de minte, dar tari de virtute”. Grecii au excelat în spir-it, dar nu au avut vârtutea prozaică dar zdrăvănilă, ce alcătuște temelgia caselor și a Statelor.

Bizanțul ne-a influențat mult; avem multe în-șături spirituale înădate de ale lui. Românii sunt „băcți deștepți și șme-

cheri" ea bizantină. Numai s'o mai slăbim cu acest „bizantinism" căci ne poate duce unde a dus pe Romeii lui Constantin Paleologul. Farsorii, chiar geniali, nu pot reuși până la capăt. Nemesis, care rezultă din nexul inexorabil al adevărului și al realităților, sfârșește totdeauna prin

a-i răpune, și de multe ori, în chip tragic. Sfârșitul groaznic al genialului și feroce-lui Andronic Comnen steie ca o pildă înspăimântătoare în fața tuturor celor cari se complac în „bizantinism".

Șt. Bezdechi

PROGRESE ȘTIINȚIFICE

Dacia

Am arătat în r'un număr precedent al acestei reviste comentariile făcute de către oamenii de știință din Apus, asupra descoperirilor celor cinci inscripții din Poetovis (Pannonia), cu privire la retragerea legiunilor V Macedonica și XIII Gemina din Dacia Traiană.

Am văzut cum din descoperirea recentă din Pannonia nu se putea nici pe departe stabili o abandonare a Daciei înainte de Aurelian, importanța ei reducându-se, în urma cercetărilor învățatului german E. Ritterling, la o simplă operație militară de ordin strategic și politic, săvârșită de împăratul Gallienus, operație, la care au contribuit și trupele din Dacia cu detașamentele lor mobilizate, legiunile însăși rămânând și pe mai departe în provincie.

Pentru a completa, însă, cele spuse și știute în legătură cu evacuarea oficială a Daciei, cred de cuvință să amintesc și o altă părere a acelorași savanți, părere, ce va pune în altă lumină afirmațiile de până acum a celor ce susțin evacuarea totală.

E lucru cunoscut că afirmațiile celor ce sunt pentru părăsirea Daciei de către întreaga populație romană se întemeiază pe cele trei mărturii litere, păstrate la istoricii antici Vopiscus (*Vita Aureliani*, cap. 39), Eutropius (*Breviarium ab Urbe condita*, cartea IX, cap. 15) și Rufius Testus (*Brevitrium*, cap. VIII). Dintre acestea, numai Vopiscus biograful lui Aurelian pomenește și de retragerea armatei și de a civililor săvârșită, în același timp, de Aurelian (lucru perfect dovedit și pe cale epigrafică, după cum am arătat în articolul anterior), pe când ceilalți doi, mai concisi, (doar e vorba de un *Breviarium*, de un resumat al întregii istorii romane, strâns în un opuscul mărunt) se mulțumesc a pomeni numai de o „pierdere" a provinciei și de o mutare a locuitorilor. E clar însă, pentru oricine, că expresiile „intermittere"¹ și „amittere" folosite de acești doi istorici involvă chiar ele o retragere a trupelor de ocupație, fără a mai specifica aceasta într-o lucrare ce nu admitea multă polologie.

Fapt e, că legiunile au fost trecute

în Moesia de Aurelian (270—275) și nu de Gallienus, care, cel mult, el va fi tras mai spre sud-vest, în urma năvălirii impetuoase a Goților.

În ce privește știrile celor antici despre o mutare a populației civile (*provinciales*, la Vopiscus, *Romani*, la Eutropius și Rufius Festus) în Moesia, s'a obiectat cu tot dreptul că nici autorii înșiși nu vorbesc de emigrarea întregii populații, și că o asemenea ipoteză e pur și simplu absurdă. Pentru cel ce cunoaște realitatea în istorie, o asemenea interpretare a izvoarelor citate e cu totul inadmisibilă. Neputința faptului este mai mult decât clară. O vedem, doar, în toate timpurile și până în zilele noastre că o populație așezată, nu-și schimbă locul cu toate mutările stăpânirilor. Că nici Romanilor nu le-a putut trece vreodată prin gând o asemenea operație se desprinde atât de categoric dintr'un alt pasaj al lui Eutropius (cartea VIII, cap. 6), unde se spune că împăratul Hadrian a revenit asupra hotărârii sale de-a renunța la Dacia, numai în urma argumentului puternic: că părăsind, ar fi să dea pradă barbarilor o multime de cetățeni romani, aduși acolo de Traian. Dacă o mutare de populație intră, în general, în cadrul posibilităților pentru guvernul din Roma, argumentul sfenic lor lui Hadrian — o spune însuși Petru Maior — nu ar fi înduplecat pe acesta de a se abate dela un plan atât de hotărât, pe care și-l fixase (și-l realizare în Assyria, Mesopotamia și Armenia) pentru o mai bună apărare a Imperiului. Căci, oricum, o retragere a populației era, atunci, mai ușor de realizat, decât după un veac și jumătate.

Cu toate acestea, tustrei autorii re-pelți îndărătnic și o retragere de locuitori civili, (dela orașe și câmpii x agris). Că dela rașe se vor fi refugiat muți, — dată fiind ocupația nefixată de loc și a orașenilor — e de admis fără doar și poate. Dar nici nu au format orașenii massa populației romane care stă la baza poporului românesc. Cine sânt, însă, acei „ex agris", cari lăsându-și moșia și vetrele au uat drumul pribegiei? Tărănimia, adevărată, imensă, ce împănase tot cuprinsul fericii Dacii, muncindu-și ogorul său strămoșesc,

în locul căruia, sigur, nu putea aștepta altul căci era o imposibilitate a și visa așa ceva? O parte numai din cei ce se îndelnetnic au cu agricultură? Cine? Răspunsul ni-l dă dl E. Ritterling tot în studiul său asupra legiunilor (și în general asupra armatei) romane din epoca împăraților (*Real-Encyclopädie der klassischen Altertumswissenschaft*, col. XII, col. 1346). Cităm: „Unter des Claudius Nachfolger Aurelian (270—275) machte sich als Folge der endgültigen Aufgabe der von Traian gewonnenen Provinz Dacia nördlich der Donau eine Änderung der Standquartiere der beiden die Beschaffung des Landes bildenden Legionen V Maced. und XIII Gemina notwendig. Diese Änderung ist aber nicht, wie in früheren Zeiten, als die Verlegung einer Garnison von einer Provinz in die andere aufzufassen, sondern als die Verpflanzung einer militärisch organisierten Grenzbevölkerung mit Einschluss ihres über das ganze Land ausgebreiteten Anhangs von einem Siedlungsgebiet in ein anderes."

Prin urmare, acei „ex agris" nu sânt altcineva decât țărani soldați ai legiunilor, cari, în schimbul apărării granițelor și a teritoriilor amenințate, primeau spre cultivare câte o proprietate de pământ, la fel cum în timpurile mai vechi se dădea numai veteranelor; deci un sistem de mișie, cum îl definește, mai deaproape, un alt cercetător al istoriei militare a celor timpuri, Dr. R. Grosse, *Röm. Militärgeschichte von Gallienus etc.*, p. 65—66. Că această nouă organizare militară a imperiului își are începutul încă de pe la mijlocul secolului 3, o dovedește nu numai E. Ritterling (l. c.) dar însuși Grosse (o. c. p. 64—65) tălmăcind în chip magistral pasajul respectiv din *Vita Al. Severi*, cap. 58, 4. Acestor țărani desigur că părăsirea moșiei nu numai că li era posibilă, dar chiar obligatorie, ei aparținând, cu fiu cu toți armatei care, în orice împrejurare, se îngrijia de dânsii. Numărul lor a fost, destul de mic, ținând seamă de contingentele reduse ale legiunilor (pentru toată armata imperiului trebuia un contingent de cca 20.000 recruți anual, din o populație de cca 60 milioane; cfr. Grosse, o. c. p. 201, care arată urmările dezastruoase ale ac stei lipse de „militarism" a Romanilor imperiali). — Restul, marea majoritate a populației rurale, în schimb, a rămas pe loc ca niște bieți țărani, ce erau, cu adevărat, „glebae adscripti", căutând un „modus vivendi" între barbari, cu cari, de altfel, ei avuseseră prilej să măi facă cunoștință în mai multe rânduri. De cutropiri streine nu i-a cruțat soarta nici până acum, și nici ocările unde s' retrăgea oficialitatea nu erau ferite de incursiunile barbare. Au făcut și românii din Dacia ceace vor face mai târziu cei din Pannonia, Moesia, Noricum, Raetia și chiar Italia:

¹) verbul „intermittere".

se împacă cu noua situație căutându-și de treabă în împrejurări mai grele, dar nu imposibile. Căci — e bine să se repete și aici, — în descrierile rămase la scriitorii antici asupra popoarelor barbare, se găsește o bună doză de exagerare. Activitatea lor într-o regiune luată în stăpânire nu s'a redus numai la jaf și pârjol (insuși interesul propriu le dicta o cruțare a elementului muncitor și productiv!)¹⁾ Altfel, cum ne-am explica prezența unei numeroase populații romane în Raetia încă în a doua jumătate a mileniului I? Mai mult decât atât! Se cunosc cazuri când „cives Romani” trec granițele „Romaniei” spre a se stabili în „Barbaria”. Câtă populație romană rămăsese încă în „Barbaria” se vede și din scrierea călugărului Eugippius (Viața Sfântului Severin, cap. 44, 7). Firește că odată cu încetarea vieții de Stat roman, a urmat o barbarizare în Dacia, dar aceiași soartă o împărlășesc toate provinciile cutropile de năvălitorii germani, fără ca romanitatea să fie ștearsă fără urme. Are dreptate Snellmann (*De interpretibus Romanorum*, Lipsa 1919, p. 81) când vorbind de cedarea Daciei, fie că prin această „civilizația Romană a dat mult îndărăt (în Dacia), fără ca ea să poată fi, însă, nimicită.” Dar dacă părerea unui simplu filolog nu ajunge, să mi se permită a aduce o mărturie mai decisivă, cu atât mai vătos obligatorie, cu cât ea vine dela unul din cei mai competenți cunoscători ai civilizației și istoriei romane a părților noastre, dela merituosul arheolog Carol Patsch, care decenii de-a rândul a cercetat și studiat viața romană în provinciile danubiene. Pentru dânsul e înafără de orice îndoială că „o parte însemnată din Romani a rămas în Dacia Malvensis²⁾ (pe care el o pune în Banat și nu în Oltenia), alături de Sarmatii năvălitori. Ceiace a fost posibil și logic în Dacia Malvensis, nu putea să fie altfel nici în celelalte Dacii: Apulensis și Porolissensis. E un adevăr, pe care noi Românii îl afirmaserăm de mult. Streinii obiectivi nu fac decât să ni-l confirme.

C. Daicu.

¹⁾ v. Petru Maior, *Ist. p. începutul Romanilor*.

²⁾ *Anzeiger d. Wiener Akademie*, 1925, p. 215—6. — Cu altă ocazie voi expune și rezultatele mai nouă, la care ajunge C. Patsch în lucrarea aceasta a sa asupra Sarmatilor din Banat.

Bibliografie

Scrișul Românesc, an. I, nr. 1, Craiova.
Tinerimea Română, an. IX, nr. 2.
Tribuna Românilor Transnistrieni, nr. 2.
Revista Industrială, nr. 10.
Grafica Română, Sept.-Oct.
Revista Economică, 24 Noemvrie.
Complex, an. I, nr. 9, Iași.
Legea Românească, nr. 22.

Al. Papiu-Ilarian

— Câteva inedite din prilejul centenarului nașterii lui —

Poate se va fi trecut peste data serbării dela Budiu — pe care am dorit-o cât mai reușită, — pe când vor apare aceste câteva documente, scormonite din arhiva Mitropoliei din Blaj, menite a reinprospeta unele momente din viața marelui dispărut și a servi ca o modestă contribuție pentru istoricul sau istoricul-literar, care își va lua sarcina de a eterniza într-o monografie personalitatea aceluia care ne-a dat „Istoria Românilor din Dacia superioară”, „Tesaur de monumente istorice”, „Viața și operele lui Șincăi” etc.

După potolirea revoluției din 1848/49, o seamă de tineri — ba chiar și bărbai în vârstă ca Bărnăuțiu — se decid a se înscrie la Universitățile mai de seamă din Monarhie (Viena, Pavia, Pesta) pentru a urma, a termina sau a se perfecționa în diferite specialități. Intre acești tineri a fost și Papiu-Ilarian. Reîntors din pribegia prin Țara Românească și Moldova, după ce în urma intervenției rusești Bem fu silit să evacueze Ardealul, Al. Papiu se gândi să-și continue studiile juridice întrerupte prin revoluție. Dimpună cu vărul său Iosif Hodoș, hotăresc să se înscrie la facultatea din Viena. Pentru așa ceva însă aveau nevoie de burse. Consistoriul din Blaj putea să le vină într'ajutor. Anume, din 1843, Consistoriul din Blaj intrase în posesiunea frumoasei fundațiuni lăsate de doctorul Simeon Ramonțian, din care să se acorde stipendii de câte 300 floreni pentru tinerii români cari vor urma studiile la universitățile din Viena și Pesta.

Papiu-Ilarian dobândise bursa ramonțiană deja din anul 1848, firește, fără a se putea bucura de ea, din cauza frământărilor revoluționare. La începutul lui Noembrie 1849 el vorbește la Sibiu cu Cipariu în chestiunea bursei. Acesta îl îndrumase să se adreseze către Consistoriul din Blaj, dar totodată îi anticipa suma de 100 fl. pentru a putea merge la Viena din bună vreme și să se înscrie la universitate.

La Viena avea să stea până în toamna anului 1852, când dimpreună cu vărul și colegul său Iosif Hodoș — urmând îndemnul colegului și în aceeași vreme Mentorului lor Simion Bărnăuțiu, — părăsesc Viena pentru a-și continua și termina — acest triumvirat român — studiile la Pavia în revoluționară Lombardie.

Voi da mai la vale cererile pentru bursă adresate Consistoriului din Blaj de către Al. Papiu, precum și un act privitor la soartea familiei și la mar-

tiriul suferit de tatăl său din partea revoluționarilor unguri, iar în sfârșit un fragment dintr-o scrisoare a lui George Brătean din Sibiu către prof. Ioan Micu Moldovan dela Blaj, cu data de 9 Iunie 1874, în care-l în cunoștința despre întunecarea minții lui Papiu-Ilarian.

Preaonorat Consistor!¹⁾

Fiindcă am de gând a mai continua cursul juridic la Viena spre a pune acolo și cenzura din drepturi: mă rog de Preaonoratul Consistor ca fundațiunea ramonțiană, ce mi s'a aplacidat încă în anul trecut, să mi se îngăduie și de aici înainte pentru Viena. În privința aceasta m'am înțeles și cu Domnul Cipariu în Sibiu (Sabinu), și Dumnia lui m'a îndreptat la Preaonoratul Consistor.

Drept aceea mă rog de Preaonoratul Consistor ca din căutare, că școlale încă cu începutul lui Noemvrie se încep, cât mai curând să se milostivească Preaonoratul Consistor a mi-o aplacida.

Dimisiunea de Inspector²⁾ mi-o dobândii. Așteptând mângăioasa rezoluțiune sunt

Al Preaonoratului Consistor

preaumilit serv

Alexandru Papiu m. p.

Petiția aceasta are pe verso: „Cătră Preaonoratul Consistor Gr. Unit din Blaj — aceluși dinlontru rugare pentru fundațiunea ramonțiană”. Dată nu poartă. (Va fi din primele zile ale luni Noem.) A fost înregistrată sub nr. 110—1849 — sub acelaș număr cu petiția lui Iosif Hodoș, referitoare la bursa.

Rezoluțiunea dela Blaj în chestiunea bursei întârzie, — de aceea vedem pe Papiu-Ilarian urgitănd din Viena, cu data de 29 Noemvrie 1849, trimiterea rezoluțiunii.

Venerabil Consistor!

Cu începutul lui Novembre a. c. având bunătate Domnul Canonic Cipariu a-mi da înainte din fundațiunea ramonțiană 100 adeca una sută Rf. m. c. pentru a veni la Viena spre a continua la Universitatea de aici cursul juridic și a pune cenzura din drepturi: n'am întârziat numai decât a pleca pe cale — ne mai putând aștepta după grațioasa rezoluțiune a Venerabilului Consistor — și așa încă prea târziu sosind și numai cu peculiara excepțiune pentru eredințiozii transilvani — cum se espresse Directorul Universității (consilierul de Guvern Kudler) — fiind primit la Universitate. Dar ajungând în Viena și prezentându-mă la Poliția și la Directoratul Universității, atât Poliția cât și Directorul mă provoacă să le arăt, din ce voi trăi aici la școală. Așa este rânduiala în Viena, ca să nu se înmulțască proletarii. — Deci spu-

¹⁾ Redau textul cu ortografia curentă.

²⁾ „Deregătoriu administrativ” în Districtul Blăjului în 1849.

nându-le eu, că din fundațiunea romontiană — ei mă provocară, ca să produc ceva document. Așa am fost silit să zic, că resoluțiunea pentru fundațiune este pe cale, și o aștept în tot momentul, din cauza asta Poliția mi-a dat *Aufenthaltsscheinul* numai până la Crăciun: Drept aceea.

Atât din cauza asta, cât și pentru că banii, ce i-am anticipat dela D. Canonic Cipariu i-am cheltuit pe drum, pe cărți școlastice, haine etc. și așa acum mă aflu într'o stare de tot miseră aici în străinătate, mă rog de Ven. Consistor ca cât se poate mai curând să se îndure a-mi trimite resoluțiunea, cu care să mă pot atât legitima înaintea Poliției și Directorului, cât și ca să-mi pot scoate bani, cu cari să-mi cumpăr pâinea de toate zilele. — Imi iau îndrăzneală a însemna Ven. Consistor că în Universitatea Vienei numai doi juriști suntem Români: eu și Ios. Hodoșiu, — care încă așteaptă resoluțiunea aplicatorie de fond. rom. — când Sași — m'am minunat numai câți am aflat.

Dealtmintea eu ascult: Dreptul și procesul criminal, — dreptul civil austriac și dreptul feudal, cambial și comercial. Testimoniile din toate acestea la timpul său îmi voi ținea datorica cu umilțina a le așterne Venerabilului Consistor.

Cu ocasiunea aceasta mă mai rog de Ven. Consistor ca rugămintea ce o am băgat pentru mama mea încă în luna lui Octobrie — să binevoiască a o lua în adevărată băgare de seamă. Eu mă mângâi cu speranța, că Ven. Consistor atât pentru mine se va grăbi cu trimiterea resoluțiunii cât pentru muma mea va face grațioase puneri la cale, ca să aibă din ce trăi.

Recomandându-mă grației Venerabilului Consistor sunt Al. Ven. Cons.

Viena, 29 Novembre s. n. 849.

umilit serv.

Alexandru Papiu m. p.

auditor de drept în Universitatea Vienei în a. II.

În PS. adaug: „Trimețându-mi carte — resoluțiune — precum i-am scris și Domnului Cipariu să se adreseze Domnului Ioan Medvés Landstrasse Spitalgasse nro 15 Hof 4-te Stiege 1-er Stock Thür nro 17”.

*

În arhiva Mitr. lângă această petiție se află alăturat un concept de următorul cuprins: „Infra scripti praesentium per tenorem notum reddimus Universis, quibus expedit, et singulis: Dnum Alexandrum Papiu ex Pago Mezô Bodon in Trannia oriundum, sacerdotis Graeci Ritus Catholici filium, patre per rebelles Hungaros ad probrosam patibuli mortem damnato, iam orphanum, in Lyceis Caeo Regio Claudiopolitano cursum juridicum per quoad studia quam mores eminenter et cum laude absolventem, ac pence I. Tabulam R. M. Vasarhelyini Praeceptorum reddidisse supplices ad nostrum Capitulum pro obtinendo ex fundatione sic dicta Ramontziana stipendio, quo cursum juridicum in Universitate Viennensi continuare, gradumque ex Juribus obtinere valeat, nec justo recurrentis, ceu optimae ex natione spei, Juvenis voto denegatum esse, vero sub 6-a Nov. a. c. Nro 126 Prot. Capit. ex antelata fundatione in anteceductum finem resolutos esse Eidem Alexandro Papiu 300 florenos mon. convent. Super quo has ei consueto sigillo roboratas extradabamus litteras.

Blasii die 17-a Decembre 849.

Capitulum Blasiense.

La sfâșșitul lui Octomvrie 1849, înainte de a pleca la Viena, Papiu-Ilarian adresase către Consistorul din Blaj, o cerere „pentru un testimoniu de purtarea tată-său ca Preot”. Ea sună astfel:

Preaonorat Consistor!

Având o mare trebuință de un testimoniu despre purtarea tată-meu ca Preot, mă rog pe Preaonoratul Consistor să se milostivească a-mi da acest testimoniu

De altmintrenea sunt

Al Preaonoratului Consistor

umilit serv.

Alexandru Papiu m. p.

*

Acest testimoniu — dat de protopopul tractului Pogăceana și de bătrânii statului din Budiu, ni-s'a păstrat de asemenea (în copie) g între actele anului 1849. E un document care evocă cu multă plasticitate rolul jucat de Papiu-Ilarian în mișcările anului 1848/49, precum și calvarul familiei lor și executarea tragică a tatălui său, Ioan Pop, preot în Budiul de Câmpie. Merită să fie reprodus în întregime. Iată-l:

„Noi — Protopopul Tractului Pogăceana (Pogacsa) și Bătrânii satului Budiu, fiind provocați de către rămasa văduvă Preoteasă a fostului Preot Ioan Pop din Budiul de Câmpie, ca să-i dăm o adeverință despre neșar, a bărbatului său, și a toatei familii petrecanie, sub decursul resbelului, — și ticăloasa sa stare de acum: voind a face destul dreptei cereri a acestei sărmane văduve dăm următoarea adeverință:

1) De obște este cunoscut că în a. tr. 848, când încă Ungurii începuseră a da numai seemne de rebeliune, feciorul Preotului din Budiul de Câmpie Alexandru Papiu întâi secretar Comitetului Românesc, apoi Deregător Administrativ în Districtul Blajului a fost unul dintre cei dintâi din națiunea română, care a pus toate puterile pentru a ținea pe Români în neclintita lor credință către Impăratul. — De aci a urmat neînchipuita ură și gonire a dănsului, și Părinților săi din partea rebelilor. — Înaintea Rusailor a. tr. auzind Ungurii cumcă tinărul Alexandru Papiu s'ar afla acasă au trimis dela Turda o companie de soldați Impărătești la Budiu — dar neaflându-l acasă — iară asupra Preotului înquirând, neaflându-l în nimica inovat — afară de cheltuielile execuțiunii — având noroc cu soldații Impărătești, — nu i-s'a făcut nimica. Dar în 17 Iunie 848 lățindu-se din nou între Unguri vestea că tinărul Alexandru Papiu s'ar afla acasă, iară au trimis Ungurii la Turda soldați săcui din Arieș la Budiu, și neaflând tinărul acasă, au prins pe tatăl său Preotul — de l-au dus la Turda — acolo cu batjocură în contra canoanelor ne știindu-se pentru ce l-au prins, l-au ținut în arest în restimp de 4 luni.

2) După ce în toamna trecută au pășit Magiarii la rebeliune apriată, Preotul din Budiu a conferit foarte mult la apăsarea rebeliunii îndemnând pe popor cu cunoscuta sa popularitate la credința neclintită către Impăratul, — și la sculare generală asupra rebelilor — cu această a tras nu numai feciorului său, dar și asupra tată său atențiunea, din care pășină când au intrat Săcui pe Murăș și Câmpie, cum au intrat în sat numai de câțau dat foc casei Preotului frumos zidită, numai de 4 ani, — i-au

aprsin stogurile, clăile de fân și tot ce au avut în casă, și pe lângă casă; iară dănsul, ca amărât prin îndelungata prisoare, bolnav numai atunci scăpând din întâil arest, de abia și-a putut scăpa capul, cu familia împreună, în pădure. — După toate acestea Parohul nu a încetat dela propusul său, dela neclintita credință către Impăratul nu s'a abătut, aceasta cu fapta și cu cuvântul au dovedit. Inșă durere după reterarea trupelor Impărătești, Parohul tot în cauza Impărătească lucrând, prinzindu-l Magiarii rebeli la Deag l-au dus la Turda, și l-au spânzurat.

3) Ce se ține de starea materială a numitului Paroh, afară de veniturile Besericești avea boi, oi, cai, car, căruță, plug; și toate ce se ține de economie, după ce-l uciseră, așa l-au jefuit de tot ce a mai avut, încât rămas-a văduva afară de feciorul său Alexandru Papiu, de două fete nemăritate, una de 14 ani, alta de 4 ani, iară a treia măritată numai de 2 ani, și asemenea jefuită, — a rămas în ușile oamenilor, neavând neicum cu ce să-și ducă viața, dară nici cu ce să se îmbrace — nici vite, nici bucate, nici haine n'au scăpat de mâna rebelilor magiari, — iară nefericită văduvă după ce cu două ale sale fetișoare și-a mântuit viața după uciderea soțului său, trăgându-se la un frate la Malomfalău, de acolo la o nepoată la Iclandu Mic — fuse arestată prin vice Judele Boer Károly, dusă în Căpuș — de acolo între străji s'a transferit la concerentele solgă-Birau a tractului Pogăceana (Pogacsa) la Săcal, unde cunoscându-i-se nevinovăția, s'a slobozit la Budiu — acolo până în ziua de astăzi în cea mai mare sărăcie, mișelătate, golăciune cu fetele sale își plânge jalnica sa soarte.

Acești nefericiți toate acestea au suferit pentru neclintita lor credință către legiuitul nostru Impărat.

Voind a face destul dreptei cereri a acestei nefericite văduve, dăm această adeverință cu subscrierea numelor, cu sigil protopopese întărită, așa a și fost precum s'a scris mărturisând.

Budiul de Câmpie (Budeiulu de Campia) 1 Oct. 849. Și era de-a dreapta pusă pecea neagră a Protopopiatului Pogăceana (Pogacsa) și tot deadreapta subscriș George Crișan m. p. Protopop, Ioan Pogacsa și Oltean Toader, Popu Vasilie, Colța Mitru, Curta Tieu, Cherecheș Ioan, Lucaciu Vasiliu, Lucaciu Petru, Ilia Petru, Nemeș Toader, Oltean Vasilie, Pop Ioan, Mancioș Vasiliu, Micu Simeon, Botoșeriu Iosif, Pop Petru și în urmă Bătrânii comunității gr. catolice din Budiu.

In fidem copiae subscribunt

Ioan Mărginean m. p. et

Alt. și Inss. în Distr. Blajului.

Vasilie Vespremanu m. p.

Asesor și Inspector în Districtul Blajului

*

Papiu-Ilarian înzestrat cu superioare calități intelectuale trecând în Moldova ca profesor la facultatea juridică din Iași, iar după unirea principatelor la București ca procuror general al curții de casație, s'a ridicat până la rangul de ministru de justiție — pe timpul guvernului Cogălniceanu.

Munca prea încordată însă l-a răpus. Atins la 1873 de paralizie cerebrală, anii până la 1879 au fost niște ani trști, lipsit fiind el de farurile schin-teitoare ale minții sale agere. A murit

la Sibiu, unde în cimitirul bisericii greco-catolice un modest monument de marmură amintește pe marele naționalist, pe omul de caracter, care s'a jertfit pentru neamul său în adevăratul înțeles al cuvântului.

Privitor la anii din urmă a vieții sale, reproduc un fragment din scrisoarea lui George Brăteanu de la banca „Albina” din Sibiu, cu data de 9 Iunie 1874, către Ioan Mișu Moldovan (Moldovănuș) pe atunci profesor la liceul din Blaj.

„Nene Ioane... O știre prea tristă îmi iau voie a-ți comunica Papiu-Illarianu din București și-a pierdut mințile. Cons. Bologa scrisese de preaceasta directorului nostru (de la Albina). Totă ziua zace și doarme; e a căleodată pe străzile Bucureștilor im-

brăcat în superindument alb lung ori năl și cu fes roșu pe cap; dacă-l întreabă cineva de ce se preumbră astfel îmbrăcat, răspunde: „Vreau să-mi răzbun contra mea pentru independența ministrului Boerescu”. — Ne ba e D-zeu pe zi ce merge. — D-zeu sau nu știu cine”.

Le gén e et la folie se touchent.

Inc drat între Avram Iancu și Mihail Eminescu, Papiu-Illarian s'a stins asemenea unui vultur cu aripile frânte. Dar vulturu chiar înfrânt de puterile supraomenești — tot vultur rămâne.

Ceniena ul nașterii lui Papiu-Illarian, merită să a ragă asupra sa atențiunea în regei națiuni din țara întregită.

Dr. Coriolan Suciu

Episcopul Roman Ciorogariu

Sunt 6 ani de când încercasem un portret al acestei figuri reprezentative din Ardeal. Nu este apoi mai mult de 5-6 luni de când vorbiam în paginile revistei despre importanța sa carte: Zile trăite. Azi avem un prilej nou de a vorbi despre P. S. Sa, și o facem cu toată plăcerea.

Cel dintâi episcop încoronat al diecezei răsăritene orădane, P. S. Sa Roman Ciorogariu a împlinit în 6 Dec. vârsta de 75 ani. Clericii superiori și profesorii academiei teologice ortodoxe din Oradea îi consacră un emoționant număr omagial al Legii românești, cu detalierea momentelor importante ale vieții și activității arhierului care a înscris în cultura românească pagini ce vor trăi totdeauna.

Sărbătorirea jubileului de 75 ani al părintelui Episcop Ciorogariu ia un firesc caracter general în urma multilateralității preocupărilor urmărite cu vigoare și constantă o viață întreagă.

Părintele Ciorogariu a fost un om de curaj, un om de faptă, un intelectual în deplinătatea cuvântului. Biserica s'a mândrit în el cu o podoabă, căci a fost un iscusit educator, predicator și tâlmăcitor al puritanismului biblic. Școala a cunoscut în el pe profesorul devotat și auster, pe profesorul-personalitate care știa să imprime sufletelor tinere direcțiile definitive ale vieții; rar om de școală știa să dea interpretări mai exacte actualităților, să raporteze mai nimerit școala la nevoile vieții.

Acelaș simț pronunțat de practicitate și realism l-a caracterizat și în acțiunea sa economică prin puternica bancă orădană Victoria, al cărei președinte al consiliului de administrație este până astăzi.

Ca episcop al Orăzii a fost un organizator de primul rang: a creat academia teologică, a întemeiat tipografia diecezană, a înființat revista Legea Românească, a fondat Căminul preoțesc și a cumpărat palatul diecezan.

Multe merite trebuiesc puse în plină evidență pe atâtea tărâmuri, dar incontestabil că părintele Ciorogariu este întâiu de toate un mare ziarist. Darul scrisului este cel mai luminos dintre talentele cu cari l-a înzestrat Dumnezeu. Verbul său este spontan, colorat, expresiv, numai scânteere și nerv. Frăgezimea și claritatea frazei, abilitatea argumentației, înțelesurile bogate ale ideilor fac savoarea articolelor sale, presărate cu dărnicie în Tribuna, în Biserica și Școala și în Legea Românească, preferind anonimatul. Aceleași calități sunt odată mai mult verificabile în cartea amintirilor sale: Zile trăite.

Cu prilejul fericit al jubileului îmi permit a sublinia dreptul la prioritate al meritului gazetăresc și a ruga pe căruntul prinț al bisericii să-și deschidă inima și să acorde elogiului nostru profesional locul pe care-l credem de cuviință.

În scrisul gazetăresc a adus reflecțiile unei maturități intelectuale, unei pregătiri superioare și astfel atât cultura română, cât și politica națională au avut în dânsul pe unul dintre îndrumătorii cei mai autorizați.

75 de ani! Furtunoasă, însă frumoasă viață, care a disecat frământările istorice pentru libertate ale românismului, le-a analizat cu criticismul său ascuțit, cu ingeniuul său nedomolit și le-a dat părți din suflet.

La capătul atâtor bogății sufletești părintele Ciorogariu poate privi mul-

țumit și complex împăcat: i-a fost dat să trăiască cele mai ademenitoare înălțimi de realizări naționale, pe cari le poate visa un intelectual luptător...

Primească omagiile mele și urările multor ani fericiți de aci înainte.

Ioan Olepotel

Conferințele d-lui prof. Ch. U. Clark

D-l Ch. U. Clark fost profesor la Universitatea canadiană din Jale și director al școlii americane din Roma ne vizitează pentru a doua oară. Întâia oară, imediat după conferința de pace la care d-sa a luat parte ca delegat al Americii a cercetat țara noastră adunând material pe care l-a publicat în 1922 într-o documentată și împortantă lucrare. De zece ani este conferențiar liber; cercetează toate țările după ce în urma unor lungi călătorii a studiat Statele-Unite. Mai nou a publicat un studiu asupra Basarabiei.

1. „Politica în Statele Unite” e titlul primei conferințe. După se își exprimă regretul pentru moartea neașteptată a lui V. Pârvan și V. Bogrea cu care avea relații de prietenie, își începe conferința în l. românească — spre surpriza auditorului — arătându-ne dezvoltarea Statelor-Unite în ultimii 150 de ani, adică dela Independență încoace (1775). Ne arată că războaiele contra Angliei și Franței le-au asigurat independența, cele contra Spaniei și Mexicului le-au mărit teritoriul. Iar mai în urmă luptele dintre populațiile din Nord și Sud le-au adus unitatea de astăzi. Desigur că e curios cum a știut acest popor să poarte războaie timp de 17 ani (din cei 150), cu o armată foarte mică. D-sa ne-a mărturisat că pe când își urma studiile în Germania l-a rugat cineva să-i descrie uniforma unui ofițer american și spre mirarea interlocutorului i-a răspuns că n'a văzut niciodată așa ceva. Ordinea se menține fără armată și fără jandarmarie. În orașe spre paza publică sunt polițiști care în urmă au devenit și pazitorii de drumuri dată fiind marea circulație de automobile. Constituția, legile administrația diferă dela stat la stat fără ca integritatea confederației să fie sdruncinată.

Cazul Sacco și Vanzetti. — care a preocupat așa de mult lumea — nu putea avea loc decât în acel singur stat. „Poți să fii căsătorit într-un stat și divorțat într' altul.”

O slăbiciune a vieții publice este faptul că judecătorii se aleg și sunt slab retribuți.

Partide politice puternice s'au format în sud, partidul democrat iar în nord partidul republican. Greșelile acestuia din urmă care cerea protecțiunea vâmlor a înlesnit crearea unei noi grupări sub conducerea lui Roosevelt.

Există o oarecare complicitate în alegerile Statelor-Unite însă ea se lovește în totdeauna de conștiința alegătorilor (Concludent este cazul unui alegător care se decide și votează pentru gruparea care i-a dat mai puțin pe vot).

Libertatea și toleranța în toate domeniile vieții publice ca și în România — spune d-l Clark — stau la baza democrației americane.

2. *Viața universitară.* Universitatea americană își are începutul în Seminariile teologice, deci primele licențieri de viața intelectuală le-au dus acolo pastorii emigrați. Câtă indiferență poartă guvernul federal față de educație se vede din faptul că nu există un Minister al Instrucției sau cultelor ci numai un fel de subsecretar la interne care se ocupă cu școala. Totul pleacă din inițiativa particulară. Programele de studiu, diplomele diferă dela universitate la universitate, profesorii sunt aleși, iar studenții tin să urmeze cursurile cele mai ușoare.

Ceeace ridică universitatea americană în ochii marelui public este activitatea extra-universitară a studenților: serbări, campionate, matchs-uri de football etc., prin care se stabilește o legătură sufletească între toate păturile sociale.

Viața de student este foarte grea; statul nu dă nici o bursă sau ajutor de aceea studenții spre a se putea întreține în orele libere se fac chelneri, servitori etc., iar studentele servitoare și spălătoarese, fără ca valoarea lor socială să scadă. (Munca e principiul vieții.)

Un neajuns este și aici alegerea profesorilor de aceea s'au întâmpnat cazuri de destituiri.

Universitatea americană departe de a fi izolată ca la noi, ea păstrează legături adânci cu nevoile și problemele mari ale vieții păturilor sociale.

3. *Viața intelectuală.* Influența pe care au avut-o pastorii se simte în întreaga cultură canadano-americană, de aceea astăzi un predicator are o mare trecere în orașe.

În sec. 18 fiind ocupați cu războaiele și cu consolidarea interioară a Statelor n'au avut o mișcare culturală. Dar experiența enormă pe care au avut-o în domeniul practicei, au creat totuși unele personalități marcante; e de ajuns să amintim pe Franklin. La mijlocul sec. 19 avem o afirmare puternică a literaturii — în special a poeziei — care avu repercusiuni și în Europa. (Aci aparțin Emerson, Wytman etc.)

În general însă scriitorii americani sunt timizi și convenționali serbind pe gustul publicului. După statisticii se vede că astăzi nu se citește atât cât în Europa; în mare trecere sunt acolo revistele și jurnalele care apar într'un număr colosal de pagini (40—50).

Alte aspecte ale vieții intelectuale sunt: teatrul — mai ales comedia — muzică, industria cinematografică care are o dezvoltare foarte mare. Fiecare tânăr sau tânără dorește să devie stea de cinematograf și caută să se ducă odată în viața la Hollywood.

Arătându-ne defectele și calitățile poporului american și-a îndeplinit misiunea de adevărat propagandist și a încheiat spunându-ne că *dărnicia și imparțialitatea* sunt cei doi poli ai axei vieții americane.

producție și export între 2,7 și 3 chintale de cap de om pe an. Rezultatul acesta l-am verificat atât prin comparație cu consumul altor națiuni muncătoare de pâne multă, cum suntem și noi, precum și prin cercetări fiziologice asupra modului de alimentație al poporului român. Adăogând semanța, hrana paserilor, a porcilor și a vitelor, precum și fabricația spirtului, consumul total de cereale se putea evalua între 3 și 3,5 chintale pe cap de locuitor.

Producția României mici dinainte de războiu era atât de variată, dela un an la altu', în cât ar fi nepotrivit să vorbim despre ani de producție normală cu media producției pe 12 ani, o durată destul de lungă, pentru a neutraliza variațiile mari și am putut evalua astfel o producție anuală medie la aproximativ de două ori cifra consumului intern; iar producția anilor buni se apropia la de trei ori cantitatea consumului intern.

Proporția aceasta s'a redus în România întregită.

Transilvania cu părțile din Banat și Crișana revenite României produceau normal prea puțin peste consumul intern și cam odată și trei sferturi cota consumului intern în anii cei mai buni. Se mai adăogă Bucovina deficitară și Basarabia cu o producție — pe cap de locuitor — ceva mai scăzută, decât a vechiului Regat.

În total ar rezulta pentru România întregită o producție de 1 1/2 consumul intern în anii normali; iar în anii de recoltă bună ceva peste de două ori consumul intern.

Prisosul realizabil pentru export este deci proporțional mult mai redus, chiar dacă am avea aceleași condiții de producție și de valorizare, ca înainte de războiu. România mică avea de unde să dea străinătății în anii normali o pâne întreagă pentru fiecare pâne ce o mânca ea însăși; iar în anii buni avea de prisos două pâni. România întregită n'ar putea da în anii normali decât o jumătate pâne de prisos și numai în anii cei mai buni ar avea de unde da o pâne întreagă.

Din cele expuse, două concluzii ne par limpezi și hotărâtoare:

I. *Prisosul de cereale liber pentru export fiind proporțional mai redus, nu mai poate apăsa în aceeași măsură, ca înainte de războiu în campania economiei noastre naționale.*

II. *Prin mărirea țării, adăogându-i-se regiuni agricole de o fertilitate mai redusă, nu vom putea să atingem*

PROBLEME ECONOMICE

Politica cerealelor

(Urmare și sfârșit)

6. Recăștigarea poziției pierdute?

Ne va fi posibilă recăștigarea poziției ce am pierdut-o în comerțul internațional al cerealelor?

Ideea aceasta este obsedantă, fiindcă este simplă. Dar transformarea ideilor simple în practică este de obicei foarte grea, izbindu-se de realitatea, care nu este tot atât de simplă.

În substratul problemei, care ne preocupă s'a schimbat ceva cu totul esențial în Țara Românească: s'a schimbat chiar structura economică a țării. S'a schimbat proporția dintre producția agricolă și consumul intern și — drept consecință — s'a schimbat și proporția prisosurilor realizabile pentru export.

În această situație schimbarea a

fi o mare greșală să urmărim concluzii pe baza permiselor, cari ar fi avut valoare în România neîntregită.

Acum vre-o câți-va ani am studiat problema pâinii și a grâului sub raportul necesităților bio-politice ale populației noastre ieșite din războiu. Nu voi obosi pe cetitori cu socotelile lungi și amănunțite, ale căror însemnări le-am aruncat în pod într'un ceas de supărare, miniștri și raportori de legi tratând o problemă atât de vitală „ca din spatele calului” și mă convinsesem de adevărul vorbeii lui Bismarck: cu cât de puțină înțelepciune se guvernează o țară. Pentru lămurirea problemei vor ajunge datele sumare, pe cari le voi reproduce din memorie.

Consumul de pâne al vechiului Regat — inclusiv mămăliga — l-am aluat pe baza diferenței dintre

proporția exportului de cereale dinaintea de războiu, decât prin sporirea suprafețelor de cultură și mai ales prin sporirea forțată a producției pe hectar, adică prin intensificare sistematică. Iar aceasta cere perfecționări slăruitoare într-o serie mai lungă de ani.

Scriem acestea pentru economiștii, pentru oamenii politici, pentru gazetarii și publiciștii, cari mai stau încă sub farmecul amintirii bogatelor recolte ale României dinaintea de războiu și mai cred că România întregită ar putea înainta pe aceleași drumuri economice, când situația economică mondială este alta și altele sunt și împrejurările noastre interne.

A produce prisosuri peste trebuințele consumului intern, trebuie să rămână o dogmă a agriculturii noastre. De intervenția directivă și sprijinitoare a Statului nu ne putem lipsi.

Dar a baza prea mult pe sprijinul Statului o activitate economică, în care sunt angajați trei sferturi din locuitorii țării și a face sacrificii grele pentru a să dăm străinătății o pâine cu un preț sub ce ne costă pe noi — o asemenea politică n'am găsi-o justificată și țara n'ar putea-o suporta.

Prin urmare: recucerirea importanței producției agricole în balanța economică a țării rămâne un scop, pe care nu trebuie să-l scăpăm din vedere; dar totuși să luăm seama cum voim să-l urmărim, ca să nu ne dăm peste cap. Am putea să cităm vorba favorită a lui Iuliu Caesar: „festina lente!”

7. Soluții apropiate

Huzurul pe care l-a cunoscut România mică, datorită exportului de mari prisosuri de cereale, aparține trecutului și este greu a reinvia un trecut. Problema zilelor noastre va trebui să o punem altfel.

Prin slăbirea producției noastre de cereale și prin reducerea exportului s'a produs un gol în economia noastră națională. Pentru găsirea remedului stabilim raportul dintre cauză și efect: slăbirea producției și reducerea exportului — cauze, iar golul produs în economia națională — efect. Două căi ni-se îmbie; înlăturăm efectul turburător, sau atacăm chiar cauzele efectului. Vom alege calea cea mai corăspunzătoare scopului ce ne interesează. Scopul producției și al exportului de cereale, apoi al economiei naționale în general este: îndestularea alimentației și spo-

rirea bunei stări. Vom căuta așadar să menținem, să sporim și să îmbunătățim producția noastră agricolă pentru a nu periclita alimentația țării, pentru că n'ar fi ușor să schimbăm peste noapte modul de trai și posibilitățile de câștig ale populației noastre agricole și fiindcă ar fi o nebulie să cerem Bărăganului și Basarabiei să nu producă cereale. Dar în privința exportului situația se schimbă. Vom putea să renunțăm la exportul direct de cereale dând producției noastre agricole directive spre valorizări mai remuneratoare în țară. Putem învăța ceva în acest punct de la Statele Unite, cari încă înainte de războiu aveau cel mai mare prisos de porumb atât absolut, cât și proporțional pe cap de locuitor și avea totuși un export cu totul neînsemnat, găsind mai rentabil să exporteze untură și conserve de carne.

Această cale ne este indicată și prin faptul, că și cerealele încep să reziste cu greu fenomenului propriu condițiilor economice mai desvoltate, că exportul de produse primare este în cele mai multe cazuri nerentabil și chiar deficitar.

Un program amănunțit, care să îmbrățișeze întreaga problemă a producției agricole și a valorizării cât mai rentabile n'ar avea — într'un articol de revistă — decât o valoare platonice. Lăsăm dar să și l'întocmească factorii chemați a l'duce la îndeplinire. Vom schița numai câteva puncte, pentru a ilustra întrucât un asemenea program ar fi realizabil.

a) Desființarea taxelor de export. Deși preconizăm valorizarea în interior, găsim necesară libertatea exportului pentru a da prin concurență maximul de rentabilitate producției agricole. Industrializării produselor agricole înțelegem să i-se dea o protecție prin taxe asupra importului produselor similare; dar nu prin taxe de export în dauna producției agricole.

b) Organizarea transporturilor primare eficiente din regiunile de producție la centrele de valorizare, înțelegem autobuse, vagonete, peste tracțiunea cea mai rentabilă după împrejurările locale.

c) Sporirea prestațiunii căilor ferate, a porturilor și a transporturilor pe apă, această sporire fiind reclamată de necesitățile economiei noastre naționale în general.

Soartea porturilor Brăila și Galați nu o putem lăsa suspendată pentru considerațiuni, cari n'au rost de a

fi, față cu Comisiunea Europeană a Dunărei.

d) Accelerarea unor aranjamente cu Germania pentru a deschide unul din drumurile cele mai naturale și mai eficiente pentru exportul nostru pentru importul nostru.

Această orientare economică trebuie să o putem concorda cu legăturile noastre politice internaționale, după America, Anglia, Franța, Italia ni-au premers cu exemplu.

e) Intensificarea producției ușor industrializabile: cânepă, in, oleaginoase, sfecla de zahăr, tutun ș. a.

f) Intensificarea creșterii animalelor și industrializarea produselor lor: carne, untură, conserve, unt, brânzeturi, lână, blănuri, pielărie, păr, coarne, oase.

În această direcție ni-se deschid posibilități nelimitate. Iarba se usucă, ghinda și jirul putrezește în pădurile noastre și o parte din populația regiunilor păduroase degenerază din cauza subnutrițiunii. Apoi, organizarea industriei pericilor — departe de a fi cea mai importantă — ni-ar îmbunătăți totuși balanța comercială cu o sută — două sute de milioane și ni-ar da posibilitatea de a l'ocupa pe toți orbi, surdo-mușii, invalizii, infirmii.

g) Importul de paste făinoase, sfiori, frânghii, saci, pânze impermeabile, perii ș. a. ar trebui suprimate favorizându-se industria din țară.

h) În Ministerul de Agricultură ar fi de dorit să funcționeze o „Direcție a producției”, care susținând contact cu producătorii să aibă totuși perspectiva generală și pregătirea necesară pentru a studia în țară și în străinătate tot ce privește producția direct și indirect agricolă, să dea îndrumări și inițiative.

Dacă Ministerul are și până acum rudimente de ceva asemănător — să ni-se ierte, că am dori o manifestare mai conștientă, cu un scop bine fixat și cu o activitate ale cărei roade să se simtă.

Dar aci se termină rolul publicistului, căruia atât îi este dat să agite o idee. Pentru rest — se caută un ministru de agricultură, care să o înlăptuiască.

Lucian Bolcaș

Bibliografie

Spectatorul, nr. 45, Cernăuți
Comora Satelor, nr. 3—4
Adunările literare și artistice, 27 Nov.
Grăul Românesc, nr. 9
Cooperativa Muscelană, Sept-Oct.

CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE

Comedia fericirii

4 acte de Nicolai Ievreinow

Este a doua piesă rusească în această stagiune. Se vede că teatrul nostru vrea să intre mai adânc în repertoriul rusesc și bine face. Ar fi o școală bună atât pentru actori, cât și pentru public. Actorii pot învăța să iasă din făgașul obișnuit al interpretării cunoscute pe la noi (declamația dulseagă insuportabilă), iar publicul are prilejul să vadă un teatru de idei, specific.

Comedia fericirii de Ievreinow pune o problemă interesantă: Oare poți să fii fericit?

Doctorul Fregoli este convins că omul așa cum l-a hărăzit natura, nu poate să fie fericit. El trebuie să-și creeze iluzia fericirii. Și ca să se convingă de adevărul credinței lui, o pune în practică. Terenul de experimentare: o familie nefericită. Fata este nefericită, fiindcă n'a fost iubită niciodată; băiatul vrea să se sinucidă, iar părinții sunt nefericiți din cauza copiilor. Doctorul își propune să-i facă fericiți: Angajează o actriță și doi actori pe cari îi introduce în casă. Actrița va fermeca pe băiat, unul dintre actori va declama dragoste fetei, iar al doilea va menține buna dispoziție în familie. Experimentul reușește de minune: Toți sunt fericiți. Într-o noapce de carnaval asistăm la exuberantă manifestare a unei dispoziții care cel puțin în aparență te face să te simți fericit.

Ideea puă are c va activ în ea. Ea arată că trebuie să te poți mișca, să faci ceva, pentru a să devii fericit. Și această tendință de a crea iluziile fericirii o vedem desfășurându-se pe scenă.

Arhitectonica piesei este foarte interesantă. S'ar părea de ex. că actul II nu are năla legătură cu adevărata acțiune. În acest act asistăm la o repetiție de teatru, unde vin doctorul ca să-și aleagă actorii pentru "comedia fericirii". Cu acest act acțiunea propriu zisă nu pro rezează. Și totuși el are o importanță foarte mare. Aici vedem pe creatorii de iluzii în lucru: niște actori mediocri, cari încearcă să-și pună masca dată oare de fericire. Mișoacele lor sunt reduse, totuși sunt în stare să dea fericirea din actul III și IV. De aici reiese oarecum o învățătură: oricine poate să-și creeze astfel de iluzii. Actul acesta este plin cu cele mai fine observații asupra vieții de pe scenă, ceace îi impune foarte mult.

Sfârșitul piesei desigur este surprinzător: Doctorul încheie cu un monolog adresat publicului, în care îi spune că sfârșitul poate fi așa cum voim, fie într'un fel, fie în 'tr'al'ul. Aceasta încheiere este continuarea ideii afirmate în decursul piesei: Ai toată libertatea să-ți crezi iluziile. Esențial este să le crezi. Mediul, în care se spune aceasta, este admirabil: carnavalul, în care se pot pune la cale cele mai stranii iluzii. Vasăzică: Toată viața este un carnaval, în care te poți travesti cum vrei. Important este să te travestești, să devii ceva, alfel rămâi pe jos. Până la un moment dat personajile de pe scenă au fost în inerție și erau nefericite. Au trebuit să vină imbolduri, cari le pun în mișcare — aceasta le aduce fericirea. Trebuie să-și să faci comedie, ca să fii fericit. Fericirea se face, nu vine de la sine. Aceasta ne-o arată sfârșitul bătrânei profesoare Aglaia: Ea nu-i în stare să-și creeze iluzia și este învinsă.

„Comedia fericirii” ar fi fost un prilej admirabil pentru un bun director de scenă. La noi însă el nu s'a prea afirmat. Montării i-a lipsit cea expresivitate, care se impunea din f'ul de a fi a pi. sei. Nu se vedea linia unitară, care este așa de evidentă în p esă.

În privința interpretării remarcăm cu bucurie reapariția doamnei Olimpia Bârsan. În rolul bătrânei profesoare Aglaia a creat, cu adevăr t simț artistic, un tip admirabil. Și iarăși o surpriză plăcută a fost debutul doamnei Atena Dumitrescu. În rolul fetei nenorocite, care apoi devine fericită, s'a afirmat cu subtile nuanțări sufletești. O așteptăm cu nerăbdare și în al'e roluri. Dar nu suntem de acord cu interpretarea d-nei Jeny Rădulescu. D-sa a uitat un lucru: că nu are de jucat un rol de servitoare, ci actriță travestită în servitoare, cu scopul de a cuceri pe tânărul student. Cu tot temperamentul desfășurat d-sa a rămas în afară de unitatea piesei.

Rolul doctorului Fregoli l-a interpretat d-l Tăvan. Pe lângă un le părți bune, d-sa a avut și câteva scaderi. În deosebi monol'ul dela sfârșit - a spus ca prea puțin expresivitate. D-l Virgil Vasilescu foarte bine. În schimb d-l Șerban foarte slab.

În general însă spectacolul a plăcut. Publicul a aplaudit cu căldură.

Liviu Rogu.

„Forțele unirii”

Conferința d-lui Ion Agărbiceanu, rostită la Teatrul Național în ziua de 1 Decembrie, a fost mai mult decât o cuvântare ocazională menită să reamintească ascultătorilor actul unirii Ardealului cu Țara Românească săvârșit în această zi din anul 1918. Conferențiarul nici nu s'a oprit prea mult asupra celor întâmplate în această zi, dar a dovedit cât de pregătiți sufletește erau ardelenii pentru unire și cât de puțin pregătiți suntem noi astăzi ca să serbăm această zi, pentru că ne-a slăbit credința în ideal. Ca să serbăm cu vrednicie ziua unirii, trebuie să avem tot atât de mult cultul patriei și al neamului cât l-au avut înaintașii noștri, cari cu jertfe de sânge și de suflet au pregătit unirea.

Nimeni nu se îndoi că la 1 Decembrie 1818 se va vota unirea, pentru că vreme de un secol ochii ardelenilor au fost mereu îndreptați asupra patriei românești de dincolo de munți. Nădejdea că de acolo ne va veni mântuirea de sub apăsarea ungarilor a încolțit de mult în sufletele ardelenilor și ea a crescut mereu, deceniu de deceniu, an de an, odată cu creșterea conștiinței naționale, care se concretiza în acest ideal. De aceea ei au rezistat așa de eroic asupririlor ungurești și n'au primit pacea oferită de ei în a doua jumătate a veacului XIX, prin care ungurii voiau să stoarcă dela români renunțarea la idealul național. De aceea s'au bucurat așa de mult ardelenii, de câte ori țara românească intra în luptă câștigând învingere împotriva dusmanilor neamului: în 1877 împotriva turcilor, cari mai aveau pretenții de suzeranitate asupra pământului românesc și în 1913 împotriva bulgarilor neastâmpărați și nedrepti. De aceea mai ales s'au bucurat așa de mult în 1916, când a intrat România în război împotriva puterilor centrale, fiindcă credeau că acest război va trebui să aducă și eliberarea Ardealului.

Votarea unirii a fost astfel lucrul cel mai firesc și nu o minune, pentru că în istorie nu se întâmplă minuni. Istoria are dreptate. Iar această dreptate a istoriei noi am meritat-o prin luptele noastre de veacuri pentru păstrarea ființei noastre etnice și pentru apărarea pământului strămoșesc râvnit de atâtea popoare hrăpărete.

Iar astăzi e dureros să știm că sunt frați de-ai noștri cari parcă se îndoiesc de „forțele unirii” și de măreția dreptății istorice. Greutățile vieții zilnice, greutățile unificării îi fac pe unii să uite adevărata realitate în care trăim: patria noastră n'a să vadă numai vremelnicele nevoi, fatal legate de o epocă de tranziție în care trebuie să se consolideze unirea.

Trebuie să ne cultivăm și să-zi conștiința națională pentru a nu cădea în slăbiciunea îndoielii și pentru a nu da nostru streinilor să credem că n'am fost pregătiți pentru marea viață și dorită de strămoșii noștri.

Această mustrare a dlui Agărbiceanu aduce slăbiciunii noastre de astăzi o dorim tipică într-o broșură și răspândită în țara întreagă ca să se adresează românilor de pretutindea; nu numai celor din Ardeal.

CARTI, REVISTE, ZIARE

Legea Românească. Revista bisericească culturală dela Oradea, care apare sub redacția dlui prof. V. Lazarescu, s'ar găsește pe P. S. Episcopariu Roman. Cierogariu al Oradei, care împlinește vârsta de 75 de ani. Vrednicul arbiteru a rămas în această treintăte vârstă plin de viață și destoi-

nic să canduce din proprie inițiativă eparhia dânsului, care îmbrățișează județele dela granița apuseană, a țării, purtând grija întregii vieți românești din această parte de țară. Discursul rostit în Senat la sfârșitul lunii Octombrie este cea mai bună dovadă. A arătat în acest discurs — reprodus în numărul omagial al revistei amintite — inferioritatea elementului românesc față de minoritari în privința organizației vieții religioase cu concursul Statului. Statul român, în proporție, acordă mai multe drepturi bisericilor streine decât celei românești, încât minoritățile nu se pot plânge, ci noi ar trebui să ne plângem. Și e vorba de o regiune în care elementul românesc trebuie să cucerască poziția pe care o merită și din care a fost scos de unguri prin mijloace silnice.

Prof. univ. L. Iacob explică taina acestei puteri de muncă la un om de o vârstă atât de înaintată:

„La 75 ani împliniți, P. S. Sa poate privi cu mulțumire suflutească și cu o vigoare tinerească la calea vieții ce a străbătut. Anii au trecut, pletele au devenit cărunte, dar P. S. Sa a rămas tot tânăr. A rămas tânăr, — și acum îi trazes secretul — pentru că P. S. Sa au căutat totdeauna tovărășia celor tineri, a menținut neîntrerupt contactul cu suflul lor, cu ideile, năzuințele și sbucimările lor. În tovărășia acestor prieteni tineri a fost scutit de plâsete și suspine bătrânești, găsind numai dorul de muncă, planuri și visuri îndrăznețe. Prin contactul neîntrerupt cu tinerețea a fugit bătrânețea și tinerețea suflutească a Părintelui Episcop Roman s'a înocit ca a vulturului”.

J. Huskova-Flajshansova, Rumunsti prosaikové (Prozatorii români). Praga. 1927, ed. Ceska Graficka Unie A. S. 186 pag.

Dacă aproape în fiecare zi ni-i dat să aflăm despre un nou dușman al României întregite iscodit de cei cari nu se pot împăca deloc cu situația actuală a țării noastre, în schimb avem și mulțumirea să constatăm că păstrăm prietenii și încă din cele mai statornice.

Volumul „Prozatorii români” apărut de curând la Praga prin grija și dragostea de tot ce este românesc a d-nei Huskova-Flajshansova, conferențiară la Universitatea din Bratislava, este un nou semn că prietenii vechi, adevărați și cari ne cunosc bine, ne sunt statornici. Dna Huskova, soția d-lui Carol Husek, prim redactor al ziarului *Slovenski Dennik* din Bratislava și unul dintre fruntașii vieții publice slovece, a fost eleva celor mai de seamă profesori ai noștri de limba, literatură și istoria română, a trăit câțiva ani printre noi, ne cunoaște, ne înțelege și ne iubește.

Aflată mai bine ca orice altul în situația de a face legătura intimă și sinceră între cele două popoare cu trecut plin de suferințe și cu nevoi prezente de perfectă solidaritate, d-na Huskova își îndeplinește nu numai o plăcută îndatorire morală către cele două țări, Cehoslovacia și România, strânse printr'un tratat formal de alianță, dar face și o mare operă de reciprocă pătrundere între cele două culturi naționale.

Dsa redă în limba cehă traduceri cu

mult discernământ alese din cele mai expresive pagini ale literaturii românești, însoțindu-le, mai exact precedându-le de o introducere asupra dezvoltării istorice și o rezumativă expunere a turențelor sau școlilor literaturii noastre. Astfel, cititorii cehoslovaci au puțința prin volumul d-sale cunoaște pagini literare din N. Iorga, O. Densusianu, M. Kogălniceanu, A. Russo, V. Alecsandri, Ion Ghica, N. Băleescu, Titu Maiorescu, M. Eminescu, I. L. Caragiale, E. Gârleanu, etc. O adevărată antologie a scrisului, a gândirii și simțirii românești.

Volumul este însoțit de un index alfabetic al tuturor numelor românești pomenite în lucrare cu trimiteri la pagina

respectivă spre orientare și se încheie cu un rezumat interesant, în limba franceză, care face posibilă înțelegerea tinetei și a cuprinsului întregii cărți chiar pentru necunosătorii limbei cehă.

Amintind că autoarea a scris și a vorbit de atâtea alte ori, în țara sa, despre cele românești, după cum a făcut acelaș lucru prin scris (a publicat chiar în „Societatea de mâine” un studiu. N. D.) și prin conferințe, în România, despre Cehoslovacia și poporul respectiv, — nu putem decât s'o felicităm pentru opera săvârșită până astăzi și s'o îndemnăm să facă mai departe acelaș lucru căci face într'adevăr un lucru mare! N. D.

Fapte și observațiuni săptămânale

Triumful adevărului

Ziarele românești au rezumat încontinuu, în ultimul timp, studiile savanților streini, din diferite țări, cari au luat în cercetare procesul politic al Statului nostru cu optanții unguri. Ei dau dreptate punctului nostru de vedere, pe care-l justifică prin numeroase argumente juridice, economice și politice.

Deci, când lumea streină a putut lua cunoștință de dovezile noastre într'o problemă, pe care vecinii noștri dela apus au exploatat-o așa de mult, prin exagerare, fiindtind revizuirea tratatelor de pace, ea ne-a recunoscut dreptatea cu sincerul entuziasm pe care-l are omul de știință când a stabilit un adevăr controversat. Noi am fost siguri dela început că adevărul este de partea noastră și de aceea nu ne-am trudit prea mult cu apărarea, dar dimensiunile luate de acest proces, care nu-i nici juridic, nici economic, ci politic, trebuie să ne îndemne ca să nu mai rămânem nepăsători și de altă dată, când nepăsarea poate fi interpretată ca o slăbiciune.

Astfel se pune problema propagandei românești în țările streine. Neîntreruptele procese politice prin cari se desfășură viața internațională, trebuie să ne găsească totdeauna pregătiți cât mai deplin pentru înfățișarea punctului nostru de vedere în fața opiniei publice mondiale și adevărul va triumfa oricândeațori va fi pus în lumină.

H. Trandafir

Pentru studenții din capitală. — În ultimele săptămâni s'au ținut mereu consfătuiri la București între delegații ministrilor cari se interesează de viața studenților și reprezentanții vieții universitare, cu scopul de a se găsi o modalitate de mai bună gospodărire a căminurilor și cantinelor universitare. Se pare că s'a găsit o soluție. În principiu ea a fost împrumutată dela universitatea noastră, care a avut până acum căminurile cele mai bine organizate. Acest principiu constă în supravegherea și directa conducere a căminurilor și cantinelor universitare de către profesorii universitari. Astfel se stabilește o mai strânsă legătură suflutească între profesori și studenți, iar acest lucru numai în interesul vieții universitare poate fi. În acelaș timp conducerea responsabilă a profesorilor universitari prezintă mai bună garanție morală și sperăm

că de aci înainte nu vom mai auzi de atâtea „neréguli” dela conducerea căminurilor și căminurilor din Capitală.

Teatrul „Astrei” la Brașov. — În ziua unirii s'a inaugurat la Brașov sala teatrului românesc, deschis acolo prin stăruința „Astrei”. Dintr'o sală de cinematograful, care avea o întrebuințare prea restrânsă, prin însemnate transformări în intern, cari vor fi urmate de corăspunzătoare înzări în exteriorul clădirei, Brașovul a câștigat o sală de teatru, care-i lipsea până acum.

Cu acest prilej trebuie să relevăm intensitatea activitatei a despărțământului din Brașov al „Astrei”. La adunarea generală a Asociației, ținută la Beghin în anul 1925 se vorbea de lipsa de activitate a acestui despărțământ dela hotarul secuimii, care ar trebui să fie unul dintre cele mai harțice despărțăminte. De când în fruntea despărțământului stă prof. Axente Banciu, un spirit atât de mobil și de cultivat, se vorbește mereu de noi fapte frumoase ale acestui despărțământ, care s'a impus în atenția publicului.

La adunarea generală din acest an, despărțământul brașovean s'a prezentat cu bilanțul unei munci frumoase, care va putea servi spre îndemn altor despărțăminte.

Școală cu bucluc. Ani de zile s'a vorbit de conducerea școlii de conductorii din orașul nostru. Directorul școlii a fost învinuit că nu e vrednic să ocupe acest post, că treacutului lui îl face neap pentru conducerea unei instituții de cultură și că purtarea lui decând faoe acest serviciu, în titlu provizoriu, e deadreptul revoltătoare. În luna trecută elevii școlii au declarat grevă și mai putând suporta purtarea directorului de școală.

Motivul acestei greve, dacă se va dovedi temeinicia lor, sunt îngrijorătoare. Dacă a numite deprinderi de a forța situația eu puterea pumnului mai pot fi scăzute unșori, degradarea elevilor acestei școlii în așa măsură încât ei să nu poată fi primiți în corpul tehnic după absolvire, este o adevărată calamitate. Și se spune că absolvenții școlii de conductorii tehnici din Cluj nu pot intra eu diploma lor în acest corp, din pricina că directorul școlii s' a descalificat. O anchetă serioasă a ministrului va trebui să lămurească situația acestei școlii și

dacă ea a fost înjosită prin purtarea cuiva, fie acea persoană chiar directorul, să fie reabilitată prin sancțiuni legale.

Rusia pentru dezarmare. La conferința comisiei pregătitoare a dezarmării, care s'a ținut deunăzi la Geneva, și-au trimis și Sovietele rusești un delegat, în persoana lui Litvinov. Acesta a făcut senzaționale declarații în numele guvernului din Moscova, cari au uimit lumea la început și au deșteptat bănueli de lipsă de sinceritate într-o bună parte din delegații altor state la această conferință.

Propunerea rusească vorbește de cea mai desăvârșită dezarmare a statelor, desființarea completă a tuturor forțelor armate terestre, navale și aeriene prin licențierea tuturor forțelor armate, distrugerea tuturor armamentelor, munițiilor și a oricăror mijloace de luptă, dărâmarea uzinelor, distrugerea și lichidarea tuturor bastimentelor și avioanelor de războiu, abolirea legislativă a serviciului militar obligator, voluntar, facultativ, promulgarea de legi interzicând punerea pe picior de războiu a rezervelor militare instruite, dărâmarea fortărețelor, abolirea ministerelor de războiu, etc. etc.

Lipsa de încredere în sinceritatea propunerii rusești rezultă din împrejurarea, că Sovietele n'au încetat să se înarmeze încontinuu, deși vorbeau mereu împotriva războiului, și provocau războiu cu state cari doreau relații de bună vecinătate cu Rusia. Viitoarea conferință, din Februarie 1928, va dovedi cât de serioasă a fost propunerea rusească.

Tensiunea franco-italiană. În urma semnării tratatului franco-sârb vechea rivalitate franco-italiană a luat, din nou, o formă foarte acută. Cu toate că acest tratat poartă marca celui mai perfect spirit genevez — ea și cel încheiat între Franța și noi — totuși el a făcut o valvă care numai o chezașie pentru pace nu pare a fi. Cauzele iritațiilor din opinia publică italiană și franceză sunt multiple. Unele au o dată recentă, altele sunt mai vechi decât războiul actual. N'avem de gând să le înșirăm pe toate în această scurtă notă. Ne mulțumim să schițăm fizionoma actuală a acestei neliniștitoare tensiuni, arătând că vinovați se găsește și de o parte și de alta.

Că se va ajunge la un tratat franco-sârb se știa de mult; presa italiană vorbea din vară de încheierea secretă a lui. Totuși publicarea lui a provocat o stare de neliniște mai mult decât se aștepta. Neliniștea a trecut de astădată, din presă în opinia publică — în meetinguri de protestare — din pricina semnificativei dincolo de litera tratatului pe cari au dat-o atât sârbii cât și italienii și francezii acestui simplu fapt diplomatic. Toată lumea găsește foarte naturale manifestările de simpatie pentru Franța izbucnite în opinia publică sârbă după semnarea tratatului. Ele au avut loc și la noi, din prilejul aceluiași eveniment. Se pare însă că la aceste manifestații s'a strigat mai mult împotriva Italiei, decât s'au adus elogiul Franței. Cel puțin așa apare din corespondențele trimise ziarelor italiene de martori oculari. După astfel de manifestații e foarte natural ca dincolo de Adriatică să izbucnească altele asemenea. La meetingurile din Roma, Veneția, Milano, etc. s'a amenințat însă nu numai Serbia, ci și Franța; aceasta din urmă a fost considerată chiar drept „cap al răutăților”. Iată deci, până acum doi vinovați. Al treilea, mai mic ce e drept se găsește, într-o

anumită parte a presei franceze. Nu este zi în care presa pariziană de stânga să nu dea loviturii ducelui, să nu vorbească de imperialismul, de intențiile lui războinice. E adevărat că fascismul are puțin caracter războinic, nu însă aceasta este nota lui fundamentală. Stânga franceză însă numai pe ea o vede; și repezind zilnic atacurile împotriva ei nu e de mirare că dincolo de Alpi — unde temperamentul e mult mai aprins — iritarea ia forma unei aversiuni generale față de Franța. Mai e apoi rezistența care se opune Italiei pentru a intra definitiv în rândul marilor puteri. Nici acum nu i-s'a acordat mandatul pentru colonii, pentru câștigarea căruia lucră de atâta vreme.

Vinovați sunt deci din toate părțile. Faptul că ei persistă încă în intențiile lor împiedică foarte mult întărirea păcii, nu numai în apusul Europei, ci și în centrul și orientul ei. Pentru a contrabalansa înținderea influenței franceze și organizarea ei în orientul Europei, Italienii caută mijloace acolo unde pot și le aplică într'un mod care numai liniștitor nu este pentru noi. E vorba de dese lor cochetări cu Ungurii. Ele dau speranțelor de dincolo de Tisa aproape tot atâta avânt cât și cele englezești. Vor ști oare diplomații noștri să le înlăture, fără de a scădea simpatia Franței pentru noi? Iată o piatră de încercare pentru ei.

Sfârșitul lui Rasputin, după Principele Felix Ioussouppoff. Rasputin a fost hoț de cai în satul său siberian, Pokrowskoie, de unde a fugit și după multe rătăciri a ajuns la S. Petrograd în haine călugărești. Sub calificarea de Stareț a ajuns în anturajul Impărătesei, prin D-na Wyvonbova. Din primul moment influența lui asupra țarinei a fost dăunătoare Rusiei, dată fiind lipsa de energie a țarinei, care vedea totuși pericolul, dar el însuși se lăsa influențat de Impărăteasă. Țara întreagă resimțea influența nefastă a lui Rasputin și bunii patrioți ea și membrii familiei imperiale căutau să-l înlăture prin intervenții pasnice. Impărăteasa însă n'a crezut nici fotografiilor generalului Djoukowsky, care reprezentau orgiile „Starețului” cu țigăncile. Prințul Felix Ioussouppoff a cunoscut pe Rasputin la una din admiratoarele acestuia, D-șoara M. Din primul moment i-a atras atenția puterea extraordinară a ochilor acestui fals călugăr. Peste câțiva ani, întorcându-se din Anglia, Prințul se căsătorește cu o nepoată a Impăratului Nicolae II, și intră astfel în intimitatea familiei imperiale. Constată răul ce din ce în ce lua proporții. Și atunci se decide să intre în intimitatea „Starețului” și să-l spioneze. Cu ajutorul aceleiaș d-șoare izbutește să se apropie din nou de călugăr și-i câștigă în curând toată încrederea.

De câteva ori Prințul s'a lăsat de jumătate hipnotizat, ținea tovarășie lui Rasputin la beut și-l însoțea în Societatea țigăncilor, cu cari aranja orgii. Rasputin era din secta klististă, care da o deosebită importanță actelor sexuale. În fine a putut afla o mulțime de mărturisiri din însăși gura Starețului, care i-a propus să-l facă ministru, căci, în toată războiului numea și revoca până și pe miniștri, a avut rol chiar în ridicarea comandei supreme marelui duce Nicolae Nicolaevici. Lucra pentru o pace separată cu Germania, abdicarea țarinei și proclamarea Impărătesei de Regentă a țarului Bolnăvicios, Alexis.

Odată aflând toate acestea Prințul Ioussouppoff își asociază pe mărele Duce Dimitri,

pe deputatul naționalist Pourichkevitch și alți vre-o patru patrioți, hotărînd să înlăture pe Rasputin și rasputinismul.

Planul s'a făcut și Prințul Ioussouppoff în propriul său palat servește călugărului șase doze de cianură de potasiu în urma cărora a simțit doar că îi cam arde stomacul, dar mai avea poftă de a merge la țigănci. Atunci Prințul a descărcat un foc de revolver și Rasputin a căzut pe spate. Un doctor complotist a stabilit că-i mort, dar peste o jum. de ceas, fiind Ioussouppoff singur acolo, revin puterile Starețului și se începe între ei o lută corp la corp din care abia scapă Prințul, care fuge să-și cheme tovarășii în ajutor. Pe când se întorc mai mulți, Rasputin ieșea pe poarta principală. Câteva focuri de revolver și cade pentru totdeauna. Cadavrul este aruncat în Neva. Poliția a auzit focurile și se interesează de cauză, deputatul Pourichkevitch iritat s'abia în gura mare adevărul. Ori ce explicații ulterioare n'au prins și țarul, deși la început s'a bucurat de acest fapt și țara întreagă era alături de complotiști, îi exilează, la intervenția Impărătesei, care cerea împușcarea lor.

În Sovietul Azerbeidjan. În Uniunea Sovietelor Socialiste există lângă Baku un Soviet unde, din străvechi, există foarte interesante raporturi sociale, cari nici în timpul erei marxiste nu vrea să se schimbe. La Azerbeidjan femeile lucrează tot, iar bărbați gătiți meru pierd vremea. O femeie ar considera un păcat să-și admită bărbatul la muncă. Rolul femeilor s'a luat așa de serios, încât nu li-se admite manifestarea slăbiciunilor inerente sexului lor. O femeie în preajma nașterii treburii să se retragă în munți sau să se ascundă aiurea, căci, dacă nu, bărbatul o închide, izolând-o în niște lăzi uriașe. Dar iată că s'au întronat și acolo binefaecierii regimului socialist sovietic și s'a cerut transformarea societății după tipicul marxist, diviziunea muncii în primul rând. Femeile din Azerbeidjan au protestat împotriva aplicării bărbatilor la munca productivă. Așa dar, lumea pe dos.

Bibliografie

- Cosineana, nr. 12.
Viața Românească, Aug.-Sept.
Cugetul Liber, nr. 1.
Cunoștințe Folositoare, Seria A. nr. 37. Ficatul (Maiul). Pancreasul și Boalele lor de Dr. M. Căhănescu, — Prețul Lei 5.
Cunoștințe Folositoare, Seria A. nr. 38. Ictroliza și Electrochimia de Prof. N. N. Botez. — Prețul Lei 5.
Cunoștințe Folositoare, Seria C. nr. 28. Țara Bârsei de Pr. f. Nicolae Orghidan. — Prețul Lei 5.
Cunoștințe Folositoare, Seria C. nr. 29. Vechiul Ținut al Suceviilor de Prof. V. Ciurea. — Prețul Lei 5.
Cunoștințe Folositoare, Seria D. nr. 18. Industria materiilor colorante de G. A. Florea, Profesor Chimist. — Prețul Lei 5.
Cunoștințe Folositoare, Seria D. nr. 19. Fotografia de Locotenent M. Zapan, licențiat în chimie. — Prețul Lei 5.
Ceasuri Sfinte, Ed. II. cu un fragment din Volumul II. de Bucura Dumbravă. — Prețul Lei 90.

A reapărut ziarul „Patria“ din Cluj

complect reorganizat, amplificându-și programul și serviciile de informație din țară și străinătate. Refăcut materialicește, cu redacție și administrație modernă, ziarul *Patria* și-a asigurat o apariție regulată și îndelungă.

Ziarul *Patria* este un mare ziar de politică democrată și de informații, și este tras într'un număr considerabil de exemplare. Deși organ al partidului național-țărănesc, *Patria* este curierul obiectiv al tuturor evenimentelor economice, culturale și politice.

Ziarul *Patria* apare zilnic în 8 pagini.

În fiecare Joi apare *Patria* de Duminică pentru țărănime, cu abonament anual de 160 lei.

Abonament la *Patria*: pentru liber-profesioniști 800 lei, pentru funcționari, preoți și învățători 700; pentru instituții particulare și de stat: abonament dublu.

Patria este cel mai mare și mai bine informat ziar al Ardealului.

Cea mai bună publicitate este în coloanele ziarului „Patria“.

**Neutăți de toamnă
și iarnă în marele
magazin de stofe**

**G r o m e n
și
H e r b e r t**

CLUJ, Strada Regele Ferdinand No. 13.

In atenția Doamnelor!

Ultimele și cele mai moderne articole de blănărie

Louis Déri

magazin cu reuțăie solidă
Cluj, Str. Memorandului
No. 3.

**Banca de Credit
și
Cassa de Părsare
din Cluj, S. A.
Piața Unirii 7.**

Sucursale: Dej, Sănmărtin, Alba-Iulia,
Tg-urăș, Oradea-Mare

Capital social: 77 milioane

Face toate operațiunile bancare în modul cel mai avantajos.

—o—

Bancă autorizată pentru valute.
An repozit lângă calea ferată.

În toate librăriile cereți cartea cea mai actuală și cea mai citită:

„Revoluția din 1918 și Unirea Ardealului cu România“

de: ION CLOPOTEL

PREȚUL unui exemplar lei 100 — Se poate comanda la „Societatea de Măine“ trimițând în avans lei 100.

Ea cuprinde documentele cele mai de seamă ale unirii și se face expresia simțămintelor populare care au rodul independența de Stat. Să nu lipsească din nici o casă românească

Adresa abonatului:

Institut de Editură și Arte Grafice S. A. Cluj.

Eugăm onor. abonați să binevoiască a îngriji urgent de achitarea restanțelor pentru a nu fi nevoiți să recurgem la măsuri sumare.

Cheltuielile foarte urcate de tipografie, hârtie, colaborări și de natură administrativă, nu pot lăsa indiferent pe abonatul de conștiință.

„Societatea de mâine“ este unica publicație mare a Ardealului care stă neîntrecută în picioare de patru ani încoace, pe lângă toate dificultățile tiparului.

Cel puțin atâta putem cere: achitarea regulată și anticipată a abonamentului.

„Societatea de mâine“

Cenzurat

Biblioteca Universității
12-13
ex. of.
2 ex.